

Het Peutercollege in de praktijk

DE UITVOERING VAN HET PEUTERCOLLEGE 2012-2016

Anna Jansma

Suzanne Derks

Marjolijn Distelbrink

m.m.v. Rob Gilsing

Het Peutercollege in de praktijk

DE UITVOERING VAN HET PEUTERCOLLEGE 2012-2016

Anna Jansma

Suzanne Derks

Marjolijn Distelbrink

Met medewerking van: Rob Gilsing

Utrecht, januari 2018

Inhoud

1	Inleiding	3
2	Het Peutercollege	4
2.1	Locaties van Het Peutercollege	4
2.2	Doel en doelgroep	4
2.3	De kernelementen	4
2.4	Onderzoeksvraag en methode	6
3	Uitvoering van de kernelementen	7
3.1	De basis	7
3.2	Kwaliteit en professionaliteit	11
3.3	Intensiteit	14
3.4	Gezinsbetrokkenheid	18
3.5	Community vorming en pedagogisch partnerschap	23
4	Conclusie en geleerde lessen	26
4.1	Uitvoering zoals bedoeld?	26
4.2	Lessen voor de toekomst	29
	Bijlage 1 Gedetailleerde uitwerking kernelementen	30
	Literatuur	32

1 Inleiding

De gemeente Rotterdam investeert de afgelopen jaren veel in vroeg- en voorschoolse educatie (VVE). Vanaf 2000 ontwikkelde Rotterdam Voorscholen en vanaf 2011 kent Rotterdam de zogenaamde Groepen Nul.

Sinds 2012 kent Rotterdam ook Het Peutercollege; opgezet door Stichting Het Peutercollege (SHP) en sinds de start gefinancierd door Stichting De Verre Bergen en de Bernard van Leer Foundation. Het Peutercollege onderscheidt zich van andere vormen van VVE door onder andere de horizontale groepen en de intensiteit van het programma. Het Peutercollege biedt voor 2-jarigen 5 dagdelen en voor 3-jarigen 9 dagdelen per week een programma aan, waardoor meer stof kan worden herhaald. Ook is Het Peutercollege open tijdens de schoolvakanties. De eerste groepen van Het Peutercollege gingen van start in het schooljaar 2012-2013.

Het Verwey-Jonker Instituut volgt Het Peutercollege sinds de start met proces- en effectonderzoek; gefinancierd door Stichting De Verre Bergen en de Bernard van Leer Foundation. Al voor de start werd een literatuuronderzoek uitgevoerd dat de basis legde voor belangrijke keuzen in de opzet van Het Peutercollege (Pels, Gilsing, Ketner & Steketee, 2012), bijvoorbeeld voor de intensiteit, de keuze voor vakantie openstelling en de grote aandacht voor participatie van ouders en de inzet van een gezinsmedewerker.

De uitvoering op de locaties vond de eerste vier jaar plaats op vier locaties, door pedagogisch medewerkers in dienst van Peuter & Co. Zij waren getraind in de methodiek van Het Peutercollege en werden op locatie begeleid door de teamleider van SHP.

In 2013 verscheen een procesevaluatie over het eerste jaar (Distelbrink & Pels, 2013)¹.

In dit onderzoek werd voor het eerst (samen met de ontwikkelaars) vastgesteld en beschreven wat de belangrijkste doelen, doelgroep en kernelementen van Het Peuter-

college zijn, en hoe de kernelementen in de praktijk worden ingevuld. Het procesonderzoek is daarna voortgezet, tot zomer 2016. Er is in deze periode gewerkt aan verdere aanscherping van de kernelementen en vervolgens aan a) een onderbouwing vanuit literatuur (Distelbrink, Pels e.a., te verschijnen) en b) een onderzoek naar de feitelijke uitvoering: de resultaten hiervan zijn te vinden in het onderhavige rapport. Daarnaast zijn enkele andere onderzoeksactiviteiten uitgevoerd; een onderzoek naar oudertevredenheid en een beleidsstrategisch onderzoek, waarover intern advies is uitgebracht aan Stichting de Verre Bergen). De eerste resultaten van het effectonderzoek worden verwacht in 2018.

Deze rapportage gaat -zoals al aangehaald- over de uitvoering van de kernelementen vanaf de start tot zomer 2016, en heeft als doel: inzicht krijgen in de feitelijke uitvoering in de praktijk en in belangrijke randvoorwaarden om Het Peutercollege goed te kunnen uitvoeren. De (kwaliteit van die) uitvoering kan namelijk van invloed zijn op de effecten (De la Rie, Van Steensel & Van Gelderen, 2016). Daarnaast kan de feitelijke uitvoering ons inzicht geven in wat belangrijk is voor toekomstige uitvoering (elders). Sinds zomer 2017 wordt Het Peutercollege op een nieuwe locatie uitgevoerd.

In het volgende hoofdstuk beschrijven we ter introductie eerst de locaties, het doel, de doelgroep, en de kernelementen van Het Peutercollege. Daarna gaan we kort in op de onderzoeksvraag en methode van dit onderzoek. Vervolgens beschrijven we in hoofdstuk 3 de resultaten: de uitvoering van de kernelementen, waarna in hoofdstuk 4 de conclusie volgt.

1 Distelbrink, M. & Pels, T. (2013). De opstart van het Peutercollege. Een procesevaluatie. Rotterdam/Utrecht: Stichting de Verre Bergen/Verwey-Jonker Instituut.

2 Het Peutercollege

In dit hoofdstuk schetsen we de locaties van Het Peutercollege (2.1), en het doel en de doelgroep van Het Peutercollege (2.2). Vervolgens gaan we in op de kernelementen van Het Peutercollege (2.3) en tot slot gaan we in op de onderzoeksvraag en methode (2.4).

2.1 Locaties van Het Peutercollege

De eerste groepen van Het Peutercollege startten in het schooljaar 2012-2013 op vier Rotterdamse locaties:

- Locatie De Toverdoos; Oude Noorden, in basisschool Combinatie '70.
- Locatie 't Kasteeltje; Spangen, in basisschool DUO2002.
- Locatie Het Kwetternest; Hillesluis, in basisschool De Zonnehoek.
- Locatie 't Wieltje; Tarwewijk, in basisschool de Globe.

Het Peutercollege is op deze locaties uitgevoerd tot en met zomer 2016.

2.2 Doel en doelgroep

Het belangrijkste doel van Het Peutercollege is het stimuleren van de brede ontwikkeling² van peuters die tot de doelgroep behoren. Het achterliggende doel (het finale doel) is dat doelgroepkinderen met een minder cognitieve en talige achterstand aan de basisschool beginnen en eenmaal op de basisschool tot betere prestaties komen.

2 Het gaat zowel om de sociaal-emotionele ontwikkeling, als om de motorisch-zintuiglijke ontwikkeling, de cognitieve ontwikkeling, de spraak- en taalontwikkeling en de creatief-muzische ontwikkeling.

De criteria voor de afbakening van de doelgroep van Het Peutercollege zijn³:

- Ten minste één ouder is in een niet-westers land geboren (Oost-Europeanen zijn daarnaast ook een doelgroep).
- Thuis wordt vrijwel geen Nederlands gesproken.

Tot nu toe richt Het Peutercollege zich specifiek op peuters die woonachtig zijn in Rotterdamse aandachtswijken⁴, en die een verhoogd risico hebben op achterstanden bij de entree in het basisonderwijs, met name op het gebied van taal.

2.3 De kernelementen

Om het beoogde doel te bereiken heeft SHP een aanpak ontwikkeld met daarin vijf kernelementen die elkaar onderling versterken. Deze staan hieronder globaal beschreven⁵.

3 In het VVE-beleid van de Gemeente Rotterdam wordt een doelgroepkind gedefinieerd als: "peuters die ten minste één ouder hebben die in een niet-westers land is geboren, of een lage opleiding heeft" (Gemeente Rotterdam, 2015: p. 3). Het Peutercollege hanteert (in opdracht van Stichting De Verre Bergen) dus een scherpere definitie van een doelgroepkind door de thuistaal ook als criterium te hanteren; het terugdringen van taalachterstand is een belangrijk doel van Het Peutercollege.

4 Rotterdamse aandachtswijken waar het Peutercollege was gevestigd tot zomer 2016: Spangen (Delfshaven); Oude Noorden (Rotterdam Noord); Tarwewijk (Charlois); Hillesluis (Feijenoord).

5 Een uitgebreide beschrijving is te vinden in bijlage 1.

1. De basis. Evidence-based aanbod en doorlopende leerlijn.

Het Peutercollege maakt gebruik van het evidence-based programma Uk & Puk. Dit is een speels totaalprogramma waarmee wordt gewerkt aan de brede ontwikkeling van kinderen op basis van thema's. Het Peutercollege streeft zoveel mogelijk naar een doorlopende leerlijn naar het basisonderwijs en een warme overdracht. Kinderen maken al tijdens deelname aan Het Peutercollege (fysiek) kennis met kleutergroepen. Ze doen gezamenlijke activiteiten, en als een kind bijna vier jaar is, wordt er actief bijgedragen aan de wenperiode.

2. Kwaliteit en professionaliteit.

Op de groep van 2-jarigen zijn altijd drie mbo-opgeleide pedagogisch medewerkers aanwezig. Op de groep van 3-jarigen is altijd één pedagogisch medewerker met een Hbo-opleiding en één pedagogisch medewerker met een mbo-opleiding aanwezig. De pedagogisch medewerkers zijn opgeleid om te werken met peuters, zijn getraind in het programma Uk & Puk, en krijgen training over de plus-elementen (extra activiteiten per thema). Verder zijn pedagogisch medewerkers met hun opleiding in staat met horizontale en gedifferentieerde groepen en met een kind-volgsysteem te werken, waardoor ze leer- en ontwikkelingsachterstanden gericht kunnen aanpakken. Op locatie is een teammanager aanwezig om de kwaliteit en professionaliteit te waarborgen.

3. Intensiteit

Het Peutercollege onderscheidt zich met name van andere VVE-programma's in de intensiteit van het programma. Er wordt voor 2-jarigen 5 dagdelen en voor 3-jarigen 9 dagdelen per week een programma aangeboden, waardoor er meer tijd is voor herhaling en verdieping en kinderen kunnen wennen aan het schoolritme. Voor de 3-jarigen is er een plus-aanbod van extra activiteiten bij ieder thema. Ook is Het Peutercollege tijdens schoolvakanties geopend, waardoor men terugval probeert te voorkomen.

4. Gezinsbetrokkenheid

Om de ontwikkeling van kinderen te stimuleren is een stabiele thuissituatie essentieel en is het van belang dat de ontwikkelingsstimulering thuis wordt voortgezet. Om dit te bewerkstelligen worden ouders actief ondersteund in de opvoeding en ontwikkelingsstimulering door middel van huisbezoeken, een op locatie aanwezige gezinsmedewerker, en ouder- en themabijeenkomsten over opvoeding, ontwikkeling en behandelde thema's. De ontwikkelingsstimulering thuis wordt verder bevorderd door de thuiscomponent van het programma Uk & Puk, het actief betrekken van ouders bij de groep, het betrekken van ouders bij uitstapjes in de wijk, en het organiseren van ouder-kind activiteiten. Om ouders te stimuleren actief deel te nemen, kunnen ouders 'inzetkorting' verdienen.

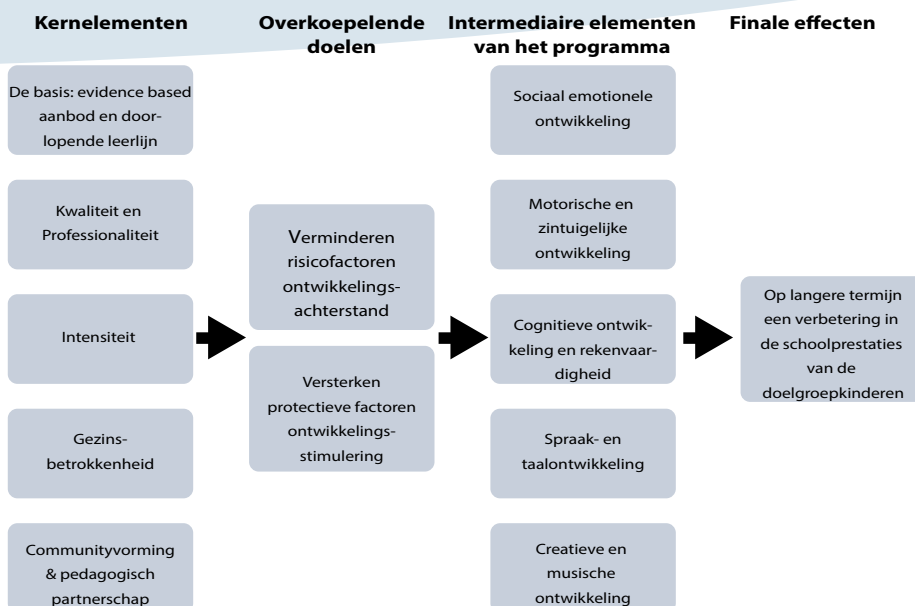
5. Communityvorming en pedagogisch partnerschap

Het betrekken van gezinsleden en uitjes in de wijk hebben als achterliggend doel het vormen van partnerschap met gezinsleden en het vormen van een community in de wijk. Met betrekking tot het pedagogisch partnerschap ligt de nadruk voornamelijk op het betrekken van ouders bij het Peutercollege. Community vorming richt zich op het vormen van een community onder ouders onderling, op het verbinden van het Peutercollege met ondernemers en organisaties in de wijk, en op het verbinden van ouders en kinderen met de wijk.

De beschreven kernelementen zijn onderling samenhangend en dragen allemaal bij aan het uiteindelijke doel van Het Peutercollege: het stimuleren van de brede ontwikkeling van peuters. Het Peutercollege is dus een inhoudelijke katalysator, die een systeemverandering tot stand wil brengen en daarmee effecten wil bereiken. De Theorie van Verandering kan als volgt worden beschreven:

1. Het Peutercollege kan worden gezien als katalysator van verandering en garandeert bepaalde (pedagogische) kernelementen.
2. De kernelementen zijn: De basis, Kwaliteit en professionaliteit, Intensiteit, Doorlopende leerlijn, Gezinsbetrokkenheid en Community vorming en pedagogisch partnerschap.
3. Deze kernelementen zorgen ervoor dat de brede ontwikkeling van peuters wordt gestimuleerd (sociaal-emotionele ontwikkeling, motorisch- en zintuiglijke ontwikkeling, cognitieve ontwikkeling, spraak- en taalontwikkeling en creatieve en muzische ontwikkeling).
4. Uiteindelijk leidt dit tot het hogere doel van het Peutercollege, namelijk het terugbrengen van cognitieve- en met name taalachterstanden van (doelgroep) kinderen voordat ze aan de basisschool beginnen.

Figuur 1. Theorie van verandering

In hoeverre lukt om in de praktijk invulling te geven aan de kernelementen (en onderdelen daarvan) van Het Peutercollege, wat zijn de ervaringen daarmee, en wat is er nodig voor goede uitvoering?

Uit onderzoek weten we dat het vaak enige jaren kost om een nieuwe methodiek of interventie goed werkend neer te zetten. Daarom hebben we per onderdeel steeds gezien in hoeverre dat intussen, na enkele jaren, is gelukt, en wat er voor nodig was. We kijken dus ook terug. Om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag is in de periode 2013-2014 tot en met 2015-2016 ieder schooljaar gesproken met betrokkenen. Daarnaast is voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag informatie benut uit interviews van het schooljaar 2012-2013, en is gebruik gemaakt van data uit de registratiesystemen van SHP en van data die voorhanden was op de verschillende locaties. Voor een aantal kernonderdelen was het mogelijk om gegevens op individueel niveau (per peuter) te verzamelen. Dit geldt voor de kernonderdelen: aanwezigheid tijdens reguliere dagdelen, aanwezigheid tijdens vakanties, en ouderparticipatie. De data hierover, die inzicht geven in de mate waarin kinderen en ouders aan de interventie zijn blootgesteld, worden meegenomen als verklarende variabelen in het effectonderzoek.

2.4 Onderzoeksvraag en methode

In de procesevaluatie van het eerste jaar (Distelbrink & Pels, 2013) werd al aandacht geschonken aan bovenstaande kernelementen. Waarom zijn ze belangrijk? Hoe dragen ze bij aan het hoofddoel van Het Peutercollege? Hoe kijken ouders en pedagogisch medewerkers aan tegen de kernelementen en wat zijn hun ervaringen?

Na het verschijnen van de procesevaluatie is in eerste instantie samen met SHP verder gewerkt aan nadere precisering van de kernelementen; ze zijn vertaald in zo concreet mogelijk omschreven kernonderdelen (per kernelement). In bijlage 1 staan deze bij elkaar. Voor het onderhavige onderzoek is vervolgens per concreet kernonderdeel nagegaan in hoeverre dit in de praktijk wordt uitgevoerd zoals bedoeld, en hoe de uitvoerenden het belang ervan omschrijven. De centrale vraag in dit onderzoek luidt:

6 In het schooljaar 2013/2014 is gesproken met negen pedagogisch medewerkers, twee medewerkers van SHP, en twee medewerkers van Peuter & Co. In het schooljaar 2014/2015 is gesproken met negen pedagogisch medewerkers, twee medewerkers van SHP, en één medewerker van Peuter & Co. In het schooljaar 2015/2016 is gesproken met acht pedagogisch medewerkers en twee medewerkers van SHP.

3

Uitvoering van de kernelementen

In dit hoofdstuk gaan we in op de uitvoering van de kernelementen en de daarbij horende kernonderdelen. In de paragrafen gaan we achtereenvolgens in op de uitvoering van de kernonderdelen van de kernelementen: De basis (3.1), Kwaliteit en Professionaliteit (3.2), Intensiteit (3.3), Gezinsbetrokkenheid (3.4) en Communityvorming & pedagogisch partnerschap (3.5). Zoals eerder aangehaald, in bijlage 1 staan alle kernonderdelen per kernelement bij elkaar. Ze betreffen de concretisering van de kernelementen. Iedere paragraaf eindigt met een korte conclusie.

3.1 De basis

Evidence based programma

SHP beoogt gebruik te maken van een evidence based programma (EBP), en beoogt dat er op Het Peutercollege gebruik wordt gemaakt van hetzelfde evidence based programma als op de basisschool waaraan Het Peutercollege verbonden is⁷.

Vanaf de start in het schooljaar 2012-2013 maakten alle locaties van Het Peutercollege gebruik van een evidence based programma: het programma Uk & Puk⁸. Pedagogisch medewerkers zijn over het algemeen tevreden over het programma; het besteedt volgens hen voldoende aandacht aan de verschillende ontwikkelingsgebieden, en biedt hen houvast. Uit de gesprekken blijkt dat pedagogisch medewerkers het wel fijn vinden om ook hun eigen draai aan het programma te (kunnen) geven. De uitstapjes en extra (verdieping in) (plus)activiteiten bieden hier volgens hen ruimte voor. Daarnaast kiezen pedagogisch medewerkers er naar eigen inzicht soms ook voor om af te wijken van het programma, bijvoorbeeld als het niveau van de groep daar om vraagt. “Je kunt er dingen

bij verzinnen, er mee spelen, maar het is heel fijn dat je die basis hebt. Een leidraad voor jezelf. En van daaruit kun je weer verder werken”, aldus een pedagogisch medewerker.

Op twee locaties maakten de basisscholen vanaf de start gebruik van hetzelfde evidence based programma; dit zijn de basisscholen verbonden aan De Toverdoos en 't Wieltje. Zij maakten beiden gebruik van het aan Uk en Puk verbonden programma Ik & Ko⁹. De andere aan Het Peutercollege verbonden basisscholen gebruikten hetzelfde evidence based programma slechts tijdelijk. De aan 't Kasteeltje verbonden basisschool werkte eerst met Ik & Ko, daarna met Schatkist, en sinds het schooljaar 2015-2016 met het nieuwe programma Sil op school. De basisschool verbonden aan Het Kwetternest werkte eerst thematisch (zonder methode), daarna met Ik & Ko, en sinds de tweede helft van het schooljaar 2015-2016 met het nieuwe programma Sil op school. Dit maakte de aansluiting op deze school moeilijker.

Thema's

SHP beoogt dat er op Het Peutercollege wordt gewerkt met dezelfde thema's als op de basisschool waaraan Het Peutercollege verbonden is¹⁰.

Alle locaties van Het Peutercollege werken vanaf de start met dezelfde thema's, en zoveel mogelijk met dezelfde thema's als de basisschool waaraan de locatie verbonden is. Dat laatste kan verschillen per locatie en per schooljaar, omdat het niet altijd lukt om in tijd bij de cycli op basisscholen aan te sluiten.

De aansluiting tussen Het Peutercollege en de aan hen verbonden basisschool krijgt meestal vorm bij het maken van de jaarplanning. “Meestal is het zo dat de pedagogisch medewerkers van de leerkrachten de planning doorkrijgen en aan de hand van die plan-

7 Dit is een algemene eis van de gemeente i.h.k.v. de doorlopende leerlijn.

8 SHP heeft bij de opstart van Het Peutercollege gekeken naar het meest verspreide VVE-programma in Rotterdam. Dit was Uk & Puk.

9 Ik & Ko en Uk & Puk vormen samen Ko-Totaal.

10 Dit is een algemene eis van de gemeente.

ning de Uk en Puk planning maken”, aldus de teammanager van SHP. Voor verschillen in thema’s of in de jaarplanning worden in de meeste gevallen praktische oplossingen gevonden, zoals een aanpassing in de hoeveelheid thema’s, of een aanpassing in de lengte van de thema’s. Maar niet overal en niet elk jaar lukt het om gezamenlijk op te trekken rond thema’s.

Warme overdracht

SHP beoogt een warme (mondelinge) overdracht voor peuters die doorstromen van de twee- naar de driejarigen groep en voor peuters die uitstromen naar de basisschool¹¹. Een warme overdracht is in dat geval een mondelinge overdracht van informatie tussen Het Peutercollege en de basisschool waarnaar een peuter uitstroomt.

Alle locaties verzorgen vanaf de start een warme overdracht voor peuters die doorstromen van de twee- naar de driejarigen groep. Bij uitstroom naar de basisschool vindt er vooral een warme overdracht plaats bij peuters die naar de aan de locatie verbonden basisschool doorstromen, maar dat kan verschillen per locatie. Zo vond er op Het Kwetternest pas sinds het schooljaar 2015-2016 standaard een warme overdracht plaats bij peuters die naar de aan de locatie verbonden basisschool doorstromen. Eerder vond daar alleen een warme overdracht plaats bij peuters die extra zorg nodig hadden, ook als zij doorstroomden naar de aan de locatie verbonden basisschool.

Bij peuters die niet doorstromen naar de aan de locatie verbonden basisschool hangt een warme overdracht vooral af van de zorgbehoefte van de peuter, van toestemming van de ouder(s), en van de basisschool waarnaar de peuter doorstroomt. “De ene school belt wel op, de ander niet”, aldus een van de pedagogisch medewerkers.

Het moment van de overdracht verschilt per locatie en soms ook per schooljaar, en wordt op alle locaties in samenspraak met de basisschool bepaald. Dat kan voorafgaand aan of na afloop van de overgang naar de basisschool zijn. “De ene IB-er werkt op een andere manier dan de andere, en sommige leerkrachten vinden het fijn om alvast wat informatie te hebben”, aldus de teammanager van SHP.

Bij een warme overdracht is op alle locaties in ieder geval de kleuterjuf aanwezig, en soms ook de IB-er of een onderbouwcoördinator, maar die aanwezigheid kan verschillen per locatie. Zo waren er op De Toverdoos sinds het schooljaar 2015-2016 zeven mensen aanwezig bij de overdracht: de directrice, de schoolmaatschappelijk werkster, de IB-er, de ouder, de pedagogisch medewerker, de gezinsmedewerker, en de kleuterjuf¹². De pedagogisch medewerkers van De Toverdoos geven aan dat ouders tevreden zijn over die overdracht. Ouders weten zo direct met wie zij te maken (kunnen) krijgen op de basisschool.

Doorlopende zorglijn

SHP beoogt dat er voor peuters die extra zorg nodig hebben sprake is van een doorlopende zorglijn.

Alle locaties zorgden vanaf de start voor een doorlopende zorglijn voor peuters die extra zorg nodig hebben én doorstromen naar de aan Het Peutercollege verbonden basisschool. Peuters die extra zorg nodig hebben worden standaard besproken in het zorgoverleg, waar in ieder geval de pedagogisch medewerkers, de kleuterjuffen, de IB-er, en de schoolmaatschappelijk werker aanwezig zijn. Ook de gezinsmedewerker is betrokken in de doorlopende zorglijn en bij de gesprekken met ouders, IB-ers en pedagogisch medewerkers.

Voor peuters die extra zorg nodig hebben en doorstromen naar een andere dan de aan Het Peutercollege verbonden basisschool hangt een doorlopende zorglijn grotendeels af van de ouders. Ouders moeten zowel toestemming geven voor contact tussen Het Peutercollege en de desbetreffende basisschool, als voor de overdracht van het zorgboekje, waarin belangrijke informatie staat over de zorgbehoefte van de peuter. Voor de overdracht van het ‘Rotterdam-brede’ overdrachtsformulier is geen toestemming nodig, maar hierin staat slechts beperkte informatie over de zorgbehoefte van de peuter.

¹¹ Een warme overdracht is ook standaard bij de nulgroepen.

¹² Dit is een beleid vanuit de school. Eerder waren alleen de kleuterjuf en de pedagogisch medewerker aanwezig bij de overdracht.

Kindvolgsysteem

SHP beoogt dat er gebruik wordt gemaakt van een kindvolgsysteem, en beoogt dat er gebruik wordt gemaakt van hetzelfde kindvolgsysteem als de aan Het Peutercollege verbonden basisschool.

Alle locaties maakten sinds de start van Het Peutercollege gebruik van een kindvolgsysteem, en op alle locaties is dit het volgsysteem waar de aan hen verbonden basisschool ook gebruik van maakt. Het Kwetternest en de daaraan verbonden basisschool maken vanaf de start gebruik van het volgsysteem Bosos. De andere locaties en de aan hen verbonden basisscholen maken vanaf de start gebruik van het volgsysteem KIJK!.

Tegen het eind van de onderzoeksperiode stapte Het Kwetternest ook over op KIJK!, het volgsysteem waar de nieuw aan hen verbonden basisschool¹³ mee werkt. 't Wieltje stapte tegen het eind van het onderzoek over op ParnasSys, omdat de aan hen verbonden basisschool hier ook mee ging werken.

Samen buiten spelen

SHP beoogt dat peuters alvast kennis maken met de kleuters door samen buiten te spelen.

Op alle locaties maakten peuters sinds de start kennis met de kleuters door samen buiten te spelen. De intensiteit en invulling van die buitenspeelmomenten verschilt per groep, per locatie, en per schooljaar. Op 't Wieltje en Het Kwetternest zijn er vaste buitenspeelroosters met vaste buitenspeelmomenten, en soms ook vaste momenten waarop peuters en kleuters samen buiten zijn. Op 't Wieltje hangt het van de basisschool af of peuters en kleuters tegelijk buiten zijn, en op 't Kasteeltje zijn er alleen vaste buitenspeelmomenten voor de driejarige peuters en de kleuters (sinds het schooljaar 2015-2016). *“Ik zie dat de peuters met de kleuters spelen, en ik zie de kleuters die bij ons op de groep hebben gezeten”,* aldus een pedagogisch medewerker van deze locatie.

Op De Toverdoos hebben peuters geen vaste buitenspeelmomenten. *“Voorheen hadden de peuters ook een vast buitenspeelrooster. Maar na een bezoek van de inspectie is dat*

aangepast. Peuters moeten naar buiten kunnen wanneer ze willen”, aldus een van de pedagogisch medewerkers. Overigens zijn peuters en kleuters op De Toverdoos regelmatig samen buiten en mengen zij met elkaar. *“Ze leren van elkaar, en het is goed voor de taalontwikkeling”,* aldus een pedagogisch medewerker van De Toverdoos. Een andere medewerker geeft aan dat zij nog wel een groot verschil ziet tussen het spel van een peuter en het spel van een kleuter, en dat zij het gezamenlijk buitenspelen daarom heel geleidelijk opbouwt.

Gezamenlijke activiteiten

SHPC beoogt dat peuters alvast kennis maken met de kleuters door gezamenlijke activiteiten.

Op alle locaties maakten peuters en kleuters vanaf de start kennis met elkaar middels gezamenlijke activiteiten. De intensiteit en invulling van die activiteiten loopt uiteen per groep, per locatie, en per schooljaar. Zo werden er in 2015-2016 vooral gezamenlijke activiteiten georganiseerd tijdens feestdagen en bij landelijke activiteiten, zoals de kinderboekenweek, en was erin dat schooljaar alleen op De Toverdoos een gezamenlijke weekactiviteit met de kleuters.

Pedagogisch medewerkers geven aan dat het organiseren van gezamenlijke activiteiten deels samenhangt met de planning van de basisschool, en met tijd en motivatie bij de kleuterjuffen. Meerdere pedagogisch medewerkers geven aan dat kleuterjuffen niet altijd open staan voor gezamenlijke activiteiten. Een van de pedagogisch medewerkers noemt daar redenen voor: *“er zijn best veel kleuterjuffen die het druk hebben, grote klassen met een pittige samenstelling hebben.”* Zij geeft aan het initiatief hierdoor vaak van de kant van Het Peutercollege komt. Een andere pedagogisch medewerker meent dat het initiatief wel steeds vaker van de kleuterjuffen komt. *“Ik heb het gevoel dat zij het ook echt leuk vinden.”*

Een van de pedagogisch medewerkers zegt dat zij vanwege rust en veiligheid soms ook bewust kiest voor gescheiden activiteiten, of voor kleine activiteiten waar peuters in contact komen met de kleuters en hun juffen. SHP beoogt door de gezamenlijke

¹³ In de zomer van 2016 sloot de aan Het Kwetternest verbonden basisschool haar deuren.

buitenspeelmomenten en de gezamenlijke activiteiten namelijk ook dat peuters de leerkrachten van de basisschool alvast leren kennen.

Doorstroom basisschool

SHP beoogt dat peuters doorstromen naar de aan de locatie verbonden basisschool¹⁴.

De doorstroom naar de aan de locatie verbonden basisscholen is niet overal een vanzelfsprekendheid en varieert tussen peuters, locaties en schooljaren. Onderstaande tabel laat zien dat er in de periode juli 2013 t/m juni 2016 in totaal 218 peuters uitstroomden.

Van de 218 peuters die in bovenstaande periode uitstroomden, stroomde het grootste deel (54%¹⁵) uit naar een basisschool die niet verbonden was aan Het Peutercollege. Dat percentage lag het hoogst op De Toverdoos (67%) en op Het Kwetternest (66%)¹⁶. Dit had mede te maken met de op handen zijnde sluiting van de aan deze locaties verbonden basisscholen.

Tabel 1. Doorstroom naar de aan HPC verbonden basisschool per locatie¹⁷

	't Kasteeltje	Het Kwetternest	De Toverdoos	't Wieltje	Totaal
Nee	23 (39%)	19 (37%)	39 (65%)	19 (40%)	100 (46%)
Ja	34 (58%)	10 (20%)	19 (32%)	22 (46%)	85 (39%)
Onbekend	2 (3%)	22 (43%)	2 (3%)	7 (14%)	33 (15%)
Totaal uitgestroomd	59	51	60	48	218

¹⁴ Vanuit het nulgroepen beleid van de gemeente wordt beoogd dat peuters doorstromen naar de bijbehorende basisschool. SHP wijst de ouders hierop, maar uiteindelijk hebben ouders zelf de vrijheid om te kiezen.

¹⁵ Dit is het percentage waarin de peuters waarvan onbekend is of zij doorstroomden naar de aan Het Peutercollege verbonden basisschool achterwege zijn gelaten. De percentages in de tabel wijken hiervan af.

¹⁶ Dit zijn de percentages waarin de peuters waarvan onbekend is of zij doorstroomden naar de aan Het Peutercollege verbonden basisschool achterwege zijn gelaten. Het percentage van Het Kwetternest kan vertekenen, omdat hier van een relatief groot aantal peuters (43%) onbekend is naar welke basisschool zij doorstroomden.

¹⁷ Gebaseerd op gegevens van het schooljaar 2012-2013 t/m juni 2016.

Andere redenen voor ouders om te kiezen voor een andere dan de aan Het Peutercollege verbonden basisschool waren: een verhuizing, een beter gevoel bij een andere school (bijvoorbeeld vanwege geloof), twijfel over de kwaliteit van de aan Het Peutercollege verbonden basisschool, of negatieve beïnvloeding; kiest een aantal ouders voor een andere dan de aan de locatie verbonden basisschool, dan volgen er vaak meer.

Tot slot wijst een pedagogisch medewerker aan het einde van het schooljaar 2014-2015 op een mogelijke link tussen de doorstroom en de samenwerking tussen Het Peutercollege en de aan hen verbonden basisschool: *“hoe beter die samenwerking, hoe meer ouders dat zien en meekrijgen, en dan misschien toch overtuigd raken om zich hier op school in te schrijven”*.

3.1.1 Conclusie

Aan een groot deel van de kernonderdelen van het kernelement Basis wordt in de praktijk invulling gegeven. Alle locaties gebruiken Uk & Puk als basisprogramma, werken met dezelfde thema's, en gebruiken een leerlingvolgsysteem dat gelijk is aan het leerlingvolgsysteem van de aan hen verbonden basisschool. Ook zijn er op alle locaties gezamenlijke activiteiten en gezamenlijke buitenspeelmomenten, waardoor peuters en kleuters alvast kennis met elkaar maken.

Pedagogisch medewerkers ervaren ook knelpunten in het uitvoeren van het kernelement Basis, met name als het gaat om kernonderdelen die om samenwerking en afstemming met de basisschool vragen. Dit knelpunt kwam ook naar voren in eerder onderzoek naar de implementatie van (andere) VVE-programma's (Veen, Van Dalen, Roeleveld & de Jonge, 2007). Zo maken de aan de locaties verbonden basisscholen niet altijd gebruik van hetzelfde evidence based programma als Het Peutercollege, wat thema afstemming lastiger maakt, en komt het initiatief voor gezamenlijke activiteiten met de basisschool vaak van de kant van Het Peutercollege. Andere aandachtspunten zijn de warme overdracht en de doorlopende zorglijn, die meestal nog niet goed verlopen als peuters doorstromen naar een basisschool die niet verbonden is aan Het Peutercollege. Pedagogisch medewerkers zijn daarin overigens voor een groot deel afhankelijk van toestemming van de ouder(s) en van de basisschool waarnaar peuters doorstromen.

3.2 Kwaliteit en professionaliteit

Personele invulling

SHP beoogt dat er op iedere groep tweejarigen 3 mbo-ers aanwezig zijn, en dat er op iedere groep driejarigen groep 1 hbo-er en 1 mbo-er aanwezig zijn.

Op alle locaties waren er vanaf de start drie mbo-ers op iedere tweejarigen groep en één hbo-er en één mbo-er op iedere driejarigen groep¹⁸. Echter, in de schooljaren 2013-2014 en 2014-2015 vonden er op alle locaties, maar vooral op 't Wieltje en op Het Kwetternest, nog regelmatig wisselingen plaats in personeel, onder andere door zwangerschappen, ziekte, en deeltijders. Daardoor werd er nog regelmatig gewerkt met invalkrachten, wat de stabiliteit, continuïteit en tevredenheid niet ten goede kwam. Zowel ouders als pedagogisch medewerkers waren hier ontevreden over. Daar kwam een einde aan toen SHP in juni 2015 een vaste invalpool oprichtte.

Pedagogisch medewerkers zijn tevreden over de mix van mbo-ers en hbo-ers. Zij geven aan dat zij veel van elkaar kunnen leren en elkaar aanvullen, en dat komt de kwaliteit van het aanbod volgens hen ten goede. Ook de aanwezigheid van drie personen wordt als prettig ervaren. “Je hebt de mogelijkheid om de groep even op te splitsen en op maat gerichte activiteiten aan te bieden”, aldus een pedagogisch medewerker van een tweejarigen groep.

Training

SHP beoogt dat pedagogisch medewerkers getraind zijn in de omgang met peuters en in het programma UK & Puk.

Alle pedagogisch medewerkers zijn in het schooljaar 2014-2015 door SHP getraind in de omgang met peuters en in het programma Uk & Puk. Meestal startte de (verkorte) training direct nadat pedagogisch medewerkers kwamen werken op Het Peutercollege.

In het schooljaar 2014-2015 werden alle pedagogisch medewerkers tevens getraind in opbrengstgericht werken¹⁹. Zij ronden deze training in het schooljaar 2015-2016 af. Benoemde voordelen van training zijn de ruimte voor het uitwisselen van ideeën en de koppeling van theorie aan praktijk.

Horizontale groepen

SHP beoogt dat er sprake is van horizontale groepen, wat het mogelijk maakt om op leeftijd afgestemde activiteiten aan te bieden (maatwerk).

Op alle locaties is er vanaf de start sprake van horizontale groepen, oftewel een aparte tweejarigen- en een aparte driejarigen groep. Alleen op Het Kwetternest werden de twee- en driejarigen groep tijdens de opstartfase tijdelijk samengevoegd. Dit vanwege het nog geringe aantal peuters op deze locatie, en het verzoek van de schooldirecteur om alvast te starten.

Uit de gesprekken met pedagogisch medewerkers komt naar voren dat de horizontale groepen als een belangrijk voordeel worden gezien. Ze bieden tijd en ruimte voor op leeftijd afgestemde activiteiten: “je kunt nu wel echt doelgericht een activiteit aanbieden aan de tweejarigen, die ook echt interessant is voor tweejarigen”, aldus een pedagogisch medewerker. Volgens een van de pedagogisch medewerkers zorgen de horizontale groepen vooral bij de driejarigen voor meer effectieve leertijd en tijd voor herhaling, omdat de meeste driejarigen al zindelijk zijn, en minder zorg en begeleiding nodig hebben.

Pedagogisch medewerkers geven aan dat er overigens nog genoeg mogelijkheden zijn voor de tweejarige peuters om zich te kunnen optrekken aan de driejarigen bij Het Peutercollege. Hier is onder andere ruimte voor tijdens vakanties, tijdens gezamenlijke activiteiten, en tijdens gezamenlijke buitenspeelmomenten. Daarnaast geven zij aan dat er vanwege de vaak aanwezige niveaunderschillen binnen de horizontale groepen ook mogelijkheden zijn voor peuters om zich binnen de groep aan elkaar op te trekken. Een

¹⁸ In sommige mbo-functies waren ook hbo-ers werkzaam.

¹⁹ Opbrengstgericht werken is sinds september 2015 in heel Rotterdam verplicht. Opbrengstgericht werken houdt in: spelenderwijs werken aan de CED-ontwikkelingslijnen en SLO-doelen, zonder dat peuters zich gestuurd voelen.

voordeel van de horizontale groepen is dat driejarigen die vatbaar zijn voor het gedrag van tweejarigen door de afwezigheid van tweejarigen in hun groep minder kans hebben om terug te vallen in dat gedrag.

Opbrengstgericht werken

SHP beoogt opbrengstgericht te werken door te werken met groepsplannen voor verschillende ontwikkelingsgebieden en door per ontwikkelingsgebied te werken in kleine groepjes op verschillende niveaus (basis, intensief, verdiept).

Alle locaties werkten vanaf de start met een onderverdeling in kleine groepen: basis (voor peuters die gemiddeld scoorden), intensief (voor peuters die lager scoren en dan gemiddeld) en verdiept (voor peuters die een voorsprong hebben op het betreffende ontwikkelingsgebied). Uit de gesprekken met pedagogisch medewerkers blijkt dat zij het fijn vinden om in kleine groepjes te werken. Zij kunnen hun aanbod op deze manier nog meer toespitsen op de individuele peuter. Soms kiezen pedagogisch medewerkers er evenwel bewust voor om in gemengde groepjes te werken zodat peuters van elkaar kunnen leren. *“Zo koppelen we de leeskinderen aan elkaar of koppelen we een kind dat zwakker is in taal aan een kind dat sterker is in taal”,* aldus een pedagogisch medewerker.

Opbrengstgericht werken en het werken met groepsplannen voor verschillende ontwikkelingsgebieden gebeurde vanaf het schooljaar 2015-2016 op alle locaties. In het schooljaar 2014-2015 volgden alle pedagogisch medewerkers hiertoe een training van de CED-groep. Sindsdien stelden alle pedagogisch medewerkers per ontwikkelingsgebied een groepsplan op, dat om de 3 tot 6 maanden in het zogeheten ‘groot duidenoverleg’ wordt geëvalueerd en waar nodig bijgesteld. Daarnaast zijn er ‘klein duidenoverleggen’, waarin pedagogisch medewerkers de dagelijkse gang van zaken bespreken, en zijn er ‘midden duidenoverleggen’, waarin pedagogisch medewerkers de thema’s evalueren. Veel pedagogisch medewerkers geven aan dat zij voorheen op vrijwel dezelfde manier werkten, maar dat zij nu alles op papier staat naar eigen zeggen sneller inzicht hebben in hoe een peuter zich ontwikkelt en wat er aangeboden kan worden om de ontwikkeling te stimuleren. *“Doordat je registreert ben je er bewuster mee bezig”,* aldus een pedagogisch medewerker. *“Er waren al groepjes, maar nu is er ook bewust gekeken naar wie in welke groep wordt geplaatst. In het verleden gebeurde dat meer random.”* Een andere pedago-

gisch medewerker geeft aan: *“We leren nu ook dat als je een activiteit doet, je niet op alle ontwikkelingsgebieden kunt letten. Als je weet dat je in een bepaalde week meer op het sociaal emotionele aspect gaat letten, kun je veel beter en concreter observeren.”*

Een benoemd aandachtspunt is de tijd die gaat zitten in het maken van de groepsplannen. Al weegt die tijd volgens de meeste pedagogisch medewerkers wel op tegen de benoemde voordelen. *“Als je de groepsplannen eenmaal hebt staan, hoeft je alleen maar iedere keer de namen aan te passen”,* aldus een pedagogisch medewerker.

Zelfredzaamheid

SHP beoogt zelfredzaamheid te stimuleren.

Op alle locaties is er vanaf de start aandacht voor zelfredzaamheid. Dit is zichtbaar in de groepsplannen, het dagritme en tijdens activiteiten. Zo worden peuters gestimuleerd om zelf naar de wc te gaan, zelf hun jas op te hangen, zelf op hun stoel te gaan zitten, zichzelf aan te kleden, zelf op te ruimen en voor zichzelf op te komen, aldus de medewerkers. *“Het is de rode draad door de dag”,* volgens een pedagogisch medewerker, *“Ik hoef er niet over na te denken”.*

Pedagogisch medewerkers geven aan dat het stimuleren van zelfredzaamheid ervoor zorgt dat er meer tijd overblijft om activiteiten aan te bieden, ondanks dat het stimuleren van zelfredzaamheid in eerste instantie soms meer tijd kost dan het over te nemen.

Ochtendprogramma

SHP beoogt dat er een ochtendprogramma is voor de 2-jarigen (i.p.v. afwisseling ochtend en middag).

Op alle locaties is er vanaf de start een ochtendprogramma voor de tweejarigen. Peuters hoeven dus niet de ene dag op de ochtend en de andere dag op de middag te komen, zoals bij veel peuterspeelzalen het geval is. Pedagogisch medewerkers zijn hier positief over, en geven aan dat peuters hierdoor wennen aan het schoolritme. Daarnaast geeft de teammanager van SHP aan dat het ochtendprogramma voor rust en regelmaat zorgt.

Teammanager

SHP beoogt dat er een teammanager is die de pedagogisch medewerkers van dichtbij begeleidt en ondersteunt bij de invulling en uitvoering van de plus elementen.

Vanaf oktober 2012 zijn de pedagogisch medewerkers begeleid en ondersteund door een teammanager van SHP. De teammanager biedt de pedagogisch medewerkers niet alleen begeleiding en ondersteuning bij de invulling en uitvoering van de plus elementen, maar ook bij andere zaken rond de uitvoering van het programma.

De pedagogisch medewerkers zijn tevreden over de ondersteuning en begeleiding van de teammanager (vanaf 2013 was dit steeds dezelfde persoon). Zij kunnen haar goed bereiken als dat nodig is, en geven aan dat het fijn is om een vast aanspreekpunt te hebben waar zij met al hun vragen terecht kunnen.

Levensecht leren

SHP beoogt dat er voor kinderen mogelijkheden zijn tot levensecht/contextueel leren, door uitjes in de wijk of iemand uit de wijk op locatie (workshops).

Op alle locaties zijn er door uitjes en workshops (iemand uit de wijk op locatie, zoals de wijkagent) mogelijkheden gecreëerd voor levensecht/contextueel leren. Er zijn op de groepen bijvoorbeeld echte huishoudelijke apparaten en producten om boodschappen doen levensecht te maken. De uitjes zijn vaak gekoppeld aan een thema. Zo gaan peuters bij het thema Hatsjoe naar de huisarts of de apotheek, en gaan peuters bij het thema Eet smakelijk regelmatig naar de bakker. Voorbeelden van andere uitjes zijn: een bezoek aan de kapper, de bibliotheek, de kinderboerderij, en het theater. Ook een rondje maken in de buurt kan een uitje zijn. “Soms gaan we, bijvoorbeeld als we met verkeer bezig zijn, een rondje lopen in de wijk. Niet per se met een doel, maar bijvoorbeeld om even extra aandacht te besteden aan oversteken”. Pedagogisch medewerkers vinden de uitjes van nut. Zij geven aan dat sommige kinderen anders weinig buiten komen, en dat ouders door de uitjes zien wat er te doen is in de wijk. Ouders geven volgens de pedagogisch medewerkers ook regelmatig aan (naar aanleiding van de uitjes) dat zij in de toekomst vaker op stap willen met hun kind.

In het eerste schooljaar van Het Peutercollege vonden er op alle locaties slechts incidenteel uitjes plaats, mede vanwege regels van Peuter & Co (zie ook: Distelbrink & Pels, 2013). Zo kon er ten tijde van de tussenrapportage, ongeveer één uitje per maand georganiseerd worden, omdat de groep pas op pad mocht als ieder kind een hand van een volwassene vast kon houden. In de daaropvolgende jaren verschilde het aantal uitjes per locatie, per periode en per thema. In het schooljaar 2014-2015 en in het schooljaar 2015-2016 zijn hiervan cijfers bijgehouden. In onderstaande tabel staan die cijfers weergegeven. Hieruit blijkt dat er per schooljaar ongeveer 15 tot 20 uitjes per locatie plaatsvonden.

Tabel 2. Aantal uitjes per schooljaar per locatie²⁰

	Schooljaar 2014-2015	Schooljaar 2015-2016	Totaal
't Kasteeltje	20	19	39
Het Kwetternest	17	17	34
De Toverdoos	15	18	33
't Wieltje	19	19	38
Totaal	71	73	144

Pedagogisch medewerkers noemen verschillende factoren die van invloed zijn op het aantal uitjes, waaronder de mogelijkheden in de wijk, de bereidheid van ondernemers om mee te werken, de motivatie van ouders om mee te gaan, en de vaardigheden en motivatie van pedagogisch medewerkers om uitjes te organiseren. Verschillende pedagogisch medewerkers geven aan dat zij vooral in de vakanties tijd hebben om uitjes te organiseren, en dat zij bij de driejarigen meer uitjes organiseren dan bij de tweejarigen.

Om het aantal uitjes per locatie zoveel mogelijk te stimuleren, werkten alle pedagogisch medewerkers sinds de zomer van 2015 met een curriculum waarin per thema

²⁰ De cijfers gaan over gegevens t/m april 2016.

beschreven stond welke uitstapjes er kunnen worden gedaan. Ook in het plus overleg werd er aandacht aan besteed.

3.2.1 Conclusie

Aan alle kernonderdelen van het kernelement Kwaliteit & professionaliteit is goedvulling gegeven. Deels waren ze er al vanaf de start (de horizontale groepen, het ochtendprogramma, de teammanager, mogelijkheden tot contextueel leren, aandacht voor zelfredzaamheid), deels zijn ze in de loop van de tijd gerealiseerd (alle medewerkers getraind in Uk en Puk, opbrengstgericht werken goed neergezet, meer uitjes). Mede door de plus-overleggen en de invoer van het curriculum (in de zomer van 2015) nam het aantal uitjes de afgelopen jaren toe.

3.3 Intensiteit

Dagdelen

SHP beoogt dat tweejarige peuters 5 dagdelen per week aanwezig zijn, en dat driejarige peuters negen dagdelen per week aanwezig zijn²¹.

Of het peuters lukt om vijf respectievelijk negen dagdelen aanwezig te zijn, verschilt per peuter²², en daarmee per groep, per locatie en per schooljaar. Pedagogisch medewerkers geven aan dat zij het idee hebben dat het grootste deel van de peuters ook daadwerkelijk vijf of negen dagdelen per week aanwezig is. Ook menen zij dat de extra dagdelen helpen bij het bereiken van effecten. *“Als kinderen in het weekend thuis geweest zijn, merk je dat sommigen alweer in het ritme moeten komen. Vooral de allerjongsten. Dus die extra dag is fijn.”*

Om een beeld te krijgen van het aantal dagdelen dat peuters aanwezig zijn, is de afwezigheid in beeld gebracht. Dit is gedaan op basis van gegevens uit de registratie van SHP en op basis van de data die voorhanden was op de verschillende locaties. Deze gegevens

worden als relevant in detail meegenomen in het effectonderzoek. Tabel 3 laat zien dat het grootste deel van de peuters minimaal 1 dagdeel per maand afwezig is. Het percentage peuters dat geen dagdeel per maand afwezig is ligt het laagst op de Toverdoos.

Tabel 3. Gemiddeld aantal kinderen dat 0, 1-10, 11-20 of 21 of meer dagdelen per maand afwezig was, uitgesplitst naar locatie en naar schooljaar.

		Schooljaar 2013/2014	Schooljaar 2014/2015	Schooljaar 2015/2016
‘t Kasteeltje	0 dagdelen	5 (18%)	7 (24%)	8 (24%)
	1 -10 dagdelen	19 (68%)	19 (69%)	23 (71%)
	11-20 dagdelen	3 (11%)	2 (6%)	2 (5%)
	21 of meer dagdelen	0,6 (3%)	0,3 (1%)	0 (0%)
	Totaal aantal kinderen	28	28	32
Het Kwetternest	0 dagdelen	4 (22%)	9 (32%)	10 (33%)
	1 -10 dagdelen	9 (51%)	17 (59%)	18 (62%)
	11-20 dagdelen	4 (22%)	2 (6%)	2 (5%)
	21 of meer dagdelen	0,8 (5%)	0,7 (23%)	0 (0%)
	Totaal aantal kinderen	18	28	30
De Toverdoos	0 dagdelen	4 (13%)	4 (13%)	5 (17%)
	1 -10 dagdelen	20 (68%)	19 (72%)	18 (65%)
	11-20 dagdelen	5 (17%)	3 (12%)	3 (13%)
	21 of meer dagdelen	0,6 (2%)	0,8 (3%)	1 (5%)
	Totaal aantal kinderen	30	27	27
‘t Wieltje	0 dagdelen	6 (22%)	8 (26%)	6 (18%)
	1 -10 dagdelen	18 (67%)	21 (67%)	22 (70%)
	11-20 dagdelen	3 (11%)	2 (7%)	3 (9%)
	21 of meer dagdelen	0 (0%)	0 (0%)	1 (3%)
	Totaal aantal kinderen	27	32	32

Bij afwezigheid nemen de pedagogisch medewerkers altijd contact op met de ouders. Bij veelvuldige of structurele afwezigheid gaan pedagogisch medewerkers met ouders in gesprek, en wordt de gezinsmedewerker betrokken. Volgens de betrokkenen zijn ziekte en familieomstandigheden de voornaamste redenen voor afwezigheid.

21 Dat is vaker dan op reguliere peuterspeelzalen en in de regel ook vaker dan op een kinderdagverblijf.

22 De gegevens op kindniveau worden meegenomen in het effectonderzoek.

Wennen aan het schoolritme

SHP beoogt dat peuters door de extra dagdelen alvast wennen aan het schoolritme.

Op alle locaties van Het Peutercollege geven pedagogisch medewerkers aan te bemerken dat peuters door de extra dagdelen (en ook door het vaste dagritme) alvast wennen aan het schoolritme. *“De vijf dagdelen van tweejarigen zijn een goede voorbereiding op het volgende jaar”*, aldus een pedagogisch medewerker. Pedagogisch medewerkers stellen dat het wennen aan het schoolritme de stap naar de driejarigen groep of naar de basisschool makkelijker maakt: kinderen zijn sneller gewend, kennen de school en de kleuterjuf al, en komen sneller tot leren. Zij geven ook aan dat peuters als ze bijna vier zijn gaan wennen aan de basisschool, zodat de overgang kleiner wordt. De teammanager van SHP laat weten dat er over de invulling van die wenperiode individuele afspraken worden gemaakt met de pedagogisch medewerkers, de ouders en de gezinsmedewerker.

Ruimte voor herhaling en verdieping

SHP beoogt dat er door de extra dagdelen (meer) ruimte is voor herhaling en verdieping.

Op alle locaties vertellen de pedagogisch medewerkers dat de extra dagdelen extra leertijd en meer ruimte bieden voor herhaling en verdieping, en uiteindelijk voor meer ontwikkeling. *“Aanwezigheid staat in verhouding tot de ontwikkeling”*, aldus een pedagogisch medewerker. *“Ze zijn de hele dag aanwezig, dus ze kunnen de hele dag spelen en zich ontwikkelen. Ik zie wel dat dat zijn vruchten afwerpt als ze naar de kleutergroepen gaan”*. Een andere pedagogisch medewerker merkt op dat de extra uren ook zorgen voor een sterkere band met de ouders en een sterkere band met de peuters. *“Waar je eerst niet aan toe kwam, daar heb je nu de middag nog voor. Je bouwt een andere band op met de kinderen en ouders omdat ze hier zo vaak zijn. En je kunt goed in de gaten houden welke sprongen ze maken”*.

De mogelijkheid voor herhaling en verdieping heeft volgens betrokkenen ook meerwaarde voor kinderen die moe of afwezig zijn. Zo geeft een pedagogisch medewerker aan dat sommige kinderen op het moment van een activiteit afwezig zijn, en dat er op een ander moment dan nog een herkansing is. *“Is een kind er maandag niet, dan heb je bijvoorbeeld nog de woensdag”*, aldus een pedagogisch medewerker.

Plus aanbod

SHP beoogt een plus aanbod voor de driejarigen.

Het plus aanbod, bedoeld voor de driejarigen, is in de loop van 2013 ontwikkeld, en bestaat per thema uit door het CED ontwikkelde activiteiten op vijf domeinen: verkeer, kunst & cultuur, natuur, wetenschap & techniek, en muziek & dans. De activiteiten hebben dezelfde opzet als de activiteiten van Uk & Puk. Elke activiteit bevat een organisatorisch gedeelte, een beschrijving van de activiteit en de doelen waar tijdens de activiteit aan wordt gewerkt.

In de tweede helft van 2013 en de eerste helft van 2014 volgden alle pedagogisch medewerkers een training in de uitvoering van de plus elementen. Pedagogisch medewerkers geven aan dat het plus aanbod een aangename afwisseling is op het reguliere aanbod, en dat het plus aanbod peuters extra uitdaging biedt. Welke activiteiten pedagogisch medewerkers op groepsniveau uitvoeren en wanneer zij deze activiteiten uitvoeren wordt naar eigen inzicht bepaald. *“We plannen het niet elke dag in, maar 1 á 2 keer per week. We halen er dan een activiteit uit die past bij het thema.”*

Een andere pedagogisch medewerker geeft aan dat ze de pluselementen altijd inplannen, maar niet altijd uitvoeren. Dat heeft volgens haar te maken met de concentratie van de kinderen en met het type activiteit en de omstandigheden. Zo moet het voor sommige activiteiten mooi weer zijn.

Vakantieopenstelling

SHP beoogt dat Het Peutercollege open is tijdens schoolvakanties.

Vanaf de start zijn alle locaties tijdens schoolvakanties één dagdeel per dag open. Eind 2014 werden de openings-, breng- en haaltijden aangepast, zodat deze beter aansloten bij de wensen van de ouders. Eerst was Het Peutercollege open van 10.00 tot 13.00 uur, later van 9.00 tot 12.00 uur, zodat de middag vrij is. In totaal is Het Peutercollege in de vakantie jaarlijks (per schooljaar) 62 dagen open. De twee- en driejarigen vormen in de vakantie één groep. Als er meer dan 16 kinderen aanwezig zijn, wordt de groep gesplitst.

Pedagogisch medewerkers werken in de vakantie niet met het Uk en Puk programma, maar met een vakantiekit met verschillende materialen en activiteiten. Pip & Posy (karakters uit een kinderboekenreeks) staan hierin centraal. Iedere vakantie heeft een eigen thema met een bijbehorende vakantiekit, die ervoor zorgt dat peuters op alle locaties ook tijdens de vakanties ongeveer hetzelfde aanbod aan activiteiten krijgen aangeboden.

Pedagogisch medewerkers zijn over het algemeen tevreden over de vakantieopenstelling. “Ik pleit wel voor de vakantieopenstelling. Ik probeer het ook wel meer te promoten. Ouders zien ook wel de meerwaarde als zij het hebben ervaren”, aldus een pedagogisch medewerker.

Vakantieopkomst

SHP beoogt dat peuters tijdens schoolvakanties naar Het Peutercollege komen.

De opkomst in de vakanties verschilt per kind, en daarmee per groep, per locatie en per schooljaar. Zelf streeft SHP ernaar dat kinderen tijdens vakanties tenminste de helft van de dagen aanwezig zijn. Hier is vanaf de zomer van 2015 ook een belonings- en boetesysteem aan gekoppeld²³.

Tabel 4 geeft een overzicht van de gemiddelde opkomst per dag, per locatie, per schoolvakantie, en per schooljaar. Vanwege ontbrekende gegevens is het slechts op enkele punten mogelijk om een vergelijking te maken tussen de verschillende locaties en schooljaren. Hieruit komt naar voren dat de vakantieopkomst op locatie De Toverdoos in alle schooljaren het laagst was. Volgens de gezinsmedewerker waren ouders hier ook niet tevreden over de verplichte opkomst in de vakantie. Daarnaast kunnen we op basis van de gegevens die voorhanden zijn concluderen dat het gemiddelde aantal kinderen dat per dag aanwezig was in het schooljaar 2015-2016 bijna verdubbeld (11) is

ten opzichte van het schooljaar 2013-2014 (6). Dit betekent dat ongeveer een derde van de peuters (bij 32 peuters) aanwezig was in de vakantie.

Tabel 4. Gemiddelde opkomst per dag, per locatie, per schoolvakantie, en per schooljaar.

Schooljaar 2013-2014

	't Kasteeltje	Het Kwetternest	De Toverdoos	't Wieltje	Gemiddeld aantal kinderen per dag (per vakantie)
Herfstvakantie	- ²⁴	-	4	-	4
Kerstvakantie	8	10	2	5	6
Voorjaarsvakantie	11	10	4	12	9
Meivakantie	10	10	5	12	9
Zomervakantie	5	-	3	-	4
Gemiddeld aantal kinderen per dag (per locatie)	9	10	4	10	

Schooljaar 2014-2015

	't Kasteeltje	Het Kwetternest	De Toverdoos	't Wieltje	Gemiddeld aantal kinderen per dag (per vakantie)
Herfstvakantie	11	-	7	-	9
Kerstvakantie	7	-	3	-	5
Voorjaarsvakantie	16	-	5	15	12
Meivakantie	9	-	3	15	9
Zomervakantie	10	11	2	11	9
Gemiddeld aantal kinderen per dag (per locatie)	11	11	4	14	

²³ Het aantal aanwezige vakantiedagen wordt bijgehouden op een stempelkaart. Per aanwezige dag krijgen peuters een sticker. Aan dertig stickers of meer zit een beloning vast. Zo krijgen peuters bij een bepaald aantal stickers een prentenboek. Aan minder dan dertig stickers zit een boete vast van 2,50 euro per dag.

²⁴ Geen gegevens bekend.

	't Kasteeltje	Het Kwetternest	De Toverdoos	't Wieltje	Gemiddeld aantal kinderen per dag (per vakantie)
Herfstvakantie	14	16	5	13	12
Kerstvakantie	13	12	3	11	10
Voorjaarsvakantie	12	14	8	18	13
Meivakantie	15	14	6	10	11
Zomervakantie	8	7 ²⁵	3 ²⁶	8	7
Gemiddeld aantal kinderen per dag (per locatie)	12	13	5	12	

In de gesprekken met pedagogisch medewerkers komen verschillende redenen naar voren voor afwezigheid in de schoolvakanties. Een eerste reden zijn vakantieplannen. *“In de zomervakantie kiezen veel ouders in deze wijk ervoor om op familiebezoek te gaan in bijvoorbeeld Marokko of Turkije”*, aldus een pedagogisch medewerker. Ook de te leveren inspanning om kinderen naar Het Peutercollege te brengen werd genoemd als reden voor afwezigheid, met name als het gaat om gezinnen met (meerdere) kinderen die in de vakantie niet naar school hoeven. Tot slot wordt als mogelijke reden voor afwezigheid genoemd dat ouders in de vakantie graag bij hun kind(eren) willen zijn, en hen dan liever thuis houden. *“Ouders willen genieten van dat hun kinderen klein zijn”*, aldus een pedagogisch medewerker. Een boete nemen ze volgens haar dan voor lief.

Pedagogisch medewerkers geven aan dat de lagere opkomst in de eerste schooljaren mogelijk te maken heeft met het gebrek aan vertrouwde gezichten dat er destijds was. Dat gold vooral voor locatie 't Kasteeltje, waar in de vakantie gedurende de eerste jaren alleen leidsters van de driejarigen groep en invalkrachten aanwezig waren. Vanaf het

moment dat er ook een leidster van de tweejarigen groep aanwezig was, waren er in de vakantie vaak meer 2- dan 3-jarige peuters aanwezig.

Omdat de vakantieopkomst in de eerste jaren achterbleef, zijn er in 2015 verschillende acties ondernomen om de vakantieopkomst te verhogen. Zo kregen ouders al bij het eerste huisbezoek informatie over de gevraagde aanwezigheid van dertig vakantiedagen²⁷ en tekenden zij hiervoor een overeenkomst. Andere maatregelen om de opkomst te verhogen waren een aankondiging van de vakantieactiviteiten vlak voor de vakantie, en aandacht voor de vakantieopstelling tijdens oudergesprekken, tijdens themabijeenkomsten, en in het weeknieuws. Ook werden ouders gebeld als hun kind (zonder afmelding) niet aanwezig was in de vakantie.

Ruimte voor herhaling en verdieping

SHP beoogt dat er voor de peuters die tijdens de schoolvakanties komen meer ruimte is voor herhaling en verdieping/extra aanbod (de vakantiekit).

Op alle locaties bood de openstelling tijdens de schoolvakanties ruimte voor herhaling en verdieping. Pedagogisch medewerkers zijn hier in de vakanties bewust mee bezig, en geven aan dat de dan meestal kleinere groep daar ook ruimte voor biedt. *“Je ziet dan dat er veel meer ruimte is voor de inbreng van de kinderen. Dat is veel lastiger als je zestien peuters hebt”*, aldus een pedagogisch medewerker.

Voorkomen stilstand of terugval

SHP beoogt dat terugval en/of stilstand wordt voorkomen doordat peuters tijdens de schoolvakanties naar Het Peutercollege gaan.

Op alle locaties geven pedagogisch medewerkers aan dat zij na de vakantie verschil zien tussen peuters die aanwezig waren in de vakantie en peuters die niet aanwezig waren in de vakantie. Zij zien dat verschil vooral bij peuters die achter lopen in hun taalontwikkeling, bij peuters die thuis geen Nederlands spreken en bij peuters die extra zorg

²⁵ Het Kwetternest was 2 dagen minder open vanwege verhuizing.

²⁶ De Toverdoos is slechts 1 week open geweest in de zomervakantie.

²⁷ Stroomden peuters later in dan werd het aantal dagen naar ratio berekend.

nodig hebben. Zo blijkt uit de gesprekken dat sommige kinderen echt opnieuw moesten wennen als ze bijvoorbeeld 4 of 5 weken lang alleen de thuistaal hadden gesproken.

Uit de gesprekken blijkt overigens ook dat peuters die niet aanwezig waren in de vakantie, na de vakantie relatief snel weer op niveau zijn. Niet duidelijk is of dat ook geldt voor peuters die achter lopen in hun taalontwikkeling, voor peuters die thuis geen Nederlands spreken en voor peuters die extra zorg nodig hebben.

3.3.1 Conclusie

Aan een deel van de kernonderdelen van het kernelement Intensiteit wordt in de praktijk invulling gegeven. Zo is er sinds 2013 een plus aanbod; leidsters zijn hierin nu al een paar jaar getraind. Ook is Het Peutercollege vanaf de start open tijdens de vakanties. In de loop van de tijd is de vakantiekit ontwikkeld; een speciaal programma voor tijdens de schoolvakanties. De pedagogisch medewerkers hebben de ervaring dat de extra dagdelen zorgen voor wennen aan het schoolritme, en dat de extra dagdelen en de vakantie openstelling ruimte bieden voor herhaling en verdieping. Pedagogisch medewerkers denken daarnaast ook dat voor in ieder geval een deel van de peuters geldt dat aanwezigheid in de vakanties stilstand of terugval voorkomt, met name voor peuters die achterlopen in hun taalontwikkeling, voor peuters die thuis geen Nederlands spreken en voor peuters die extra zorg nodig hebben.

Niet alles kan optimaal worden gerealiseerd; deels kiezen ouders er bijvoorbeeld voor hun kinderen thuis te houden tijdens vakanties; kinderen zijn ook lang niet allemaal altijd aanwezig. Het belang van aanwezigheid tijdens vakanties is actief overgebracht aan ouders. Maar gaandeweg is ook helder geworden dat het niet reëel is te verwachten dat alle kinderen er elke dag (of grotendeels) zijn in de vakantie. Op sommige locaties werd de vakantiedeelname beïnvloed door omstandigheden (bijv. geen pedagogisch medewerker tweejarigen in de vakantie aanwezig). Dit is later opgepakt en opgelost.

3.4 Gezinsbetrokkenheid

Ouder-kind activiteiten

SHP beoogt ouders te stimuleren en aan te sporen om aan ontwikkelingsstimulerende werken door ouders ouder-kind activiteiten²⁸ aan te bieden en door ouders thuisactiviteiten²⁹ mee naar huis te geven om met hun kinderen aan te werken.

De ouder-kind activiteiten en de thuisactiviteiten worden sinds de start van Het Peutercollege uitgevoerd.

De ouder-kind activiteiten zijn er vanaf de start en vinden meestal één keer in de week plaats. Uit de gesprekken met pedagogisch medewerkers komt naar voren dat ze de dag en het tijdstip van de ouder-kind activiteiten zoveel mogelijk aanpassen aan het schema van ouders. Zo geeft een pedagogisch medewerker aan dat toen ze merkten dat sommige ouders standaard werkten op vrijdag de activiteit wel eens verplaatsten naar een andere dag. De deelname hangt volgens pedagogisch medewerkers ook af van het type activiteit en van de opkomst van andere ouders. “Als er eenmaal een groepje ouders is dat komt, haakt de rest ook aan.” Uit de gesprekken blijkt dat de ouder-kind activiteiten vaak al klaar staan als ouders binnenkomen, zodat de drempel om mee te doen lager is. “Ze worden dan niet gedwongen, maar wel een beetje in de goede richting geduwd van samen doen en ook laten zien waarom dat is. Ouders zijn niet altijd even blij, want ze hebben natuurlijk haast. Maar op zich blijven ze wel en vinden ze het ook leuk en gezellig om dat samen met hun kind te doen.”

De thuisactiviteiten werden in het schooljaar 2012-2013 op sommige locaties al wel meegegeven, maar nog niet altijd teruggevraagd. Op andere locaties werden er nog helemaal geen thuisactiviteiten uitgedeeld (Distelbrink & Pels, 2013). Begin 2014 startte SHP officieel met het meegeven van thuisactiviteiten per thema. Sindsdien krijgen de

²⁸ Het organiseren van Ouder-kind activiteiten op de groep is verplicht voor NUL-groepen vanuit de gemeente en geïnitieerd door Peuter & Co.

²⁹ De thuisactiviteiten zijn specifiek voor Het Peutercollege.

ouders van de tweejarigen activiteiten uit de Uk & Puk map (ouderbladen en werkbladen) mee, en de ouders van de driejarigen door SHP geschreven thuisactiviteiten.

De deelname aan de ouder-kind- en thuisactiviteiten verschilt per ouder, en daardoor per groep, per locatie en per schooljaar. Onderstaande tabel geeft een overzicht van het aantal ouders dat deelnam aan een thuisactiviteit, per locatie en per jaar³⁰. De tabel laat zien dat het gemiddelde aantal ouders dat deelneemt aan een thuisactiviteit in de loop van de jaren gestegen is van gemiddeld negen naar gemiddeld dertien ouders per activiteit. Op 't Wieltje namen gemiddeld genomen de meeste ouders (15) deel aan een thuisactiviteit, op het Kwetternest namen gemiddeld genomen de minste ouders (9) deel aan een thuisactiviteit. Wel is te zien dat er in 2016 op Het Kwetternest in 2016 gemiddeld twee keer zo veel ouders deelnamen aan thuisactiviteiten dan in 2014. Dit wordt bevestigd in de interviews met medewerkers, die aangeven dat de thuisactiviteiten steeds beter lopen omdat zij er bij ouders steeds meer op aandringen om de activiteiten ook daadwerkelijk uit te voeren en mee terug nemen.

Tabel 5. Gemiddeld aantal ouders dat per keer deelneemt aan een thuisactiviteit, per locatie, en per schooljaar³¹.

	't Kasteeltje	Het Kwetternest	De Toverdoos	't Wieltje	Gemiddeld aantal ouders per activiteit per schooljaar
2014 (juni-dec)	8	6	10	12	9
2015 (jan-dec)	12	7	11	14	11
2016 (jan-mei)	10	13	11	18	13
Gemiddeld aantal ouders per activiteit per locatie	10	9	11	15	

30 Op basis van de stempelkaarten voor ouderparticipatie.

31 De cijfers gaan over gegevens t/m mei 2016.

Pedagogisch medewerkers geven aan dat het stimuleren van deelname aan de thuisactiviteiten wel nodig blijft. “We moeten ouders er aan blijven herinneren. Ze willen wel, want ze zetten zich er echt voor in.”

Ouder-kind kist

SHP beoogt ouders te stimuleren en aan te sporen om aan ontwikkelingsstimulering te werken door ouders de ouder-kind kist mee te geven.

Op alle locaties kunnen ouders sinds het schooljaar 2015-2016 voor verschillende ontwikkelingsgebieden een ouder-kind kist mee krijgen. Het doel van de ouder-kind kisten is aandacht voor het kind als het kind thuis is, en samen iets doen. De kisten bevatten spelletjes die ouders kunnen spelen met hun kinderen. Elk spelletje heeft een beschrijving voor de ouders waar tips op staan hoe ze hun kind kunnen aanmoedigen en stimuleren.

De ouder-kind kist was in eerste instantie bedoeld voor ouders van wie de gezinsmedewerker of de pedagogisch medewerker dacht dat er thuis (te) weinig materialen waren om spelenderwijs te leren/interacteren met de peuters. In de praktijk is dat echter geen vereiste: iedereen mag de kist lenen. Volgens de teammanager lenen ouders de kist gemiddeld drie dagen, en zijn zij enthousiast over de kist. De pedagogisch medewerkers geven aan dat de kist zorgt voor ‘quality time’, en dat dat de kist er voor zorgt dat ouders zien hoe leuk het is om met hun kind te spelen. Een van de pedagogisch medewerkers geeft aan dat het een enkele keer ook voor komt dat ouders de kist niet mee hoeven, bijvoorbeeld omdat zij zelf voldoende speelgoed hebben of omdat zij bang zijn dat de kinderen materialen kwijtraken of kapot maken.

Huisbezoeken

SHP beoogt ouders actief te ondersteunen in de opvoeding/ontwikkelingsstimulering door huisbezoeken.

Op alle locaties worden er vanaf 2014 huisbezoeken afgelegd. Het doel is drie per gezin: één bij de intake, één bij de overgang van de twee- naar de driejarigen groep, en één bij de uitstroom naar de basisschool. In de praktijk blijkt dit soms lastig en wordt er in

plaats van een huisbezoek gekozen voor een (tien minuten) gesprek op school. Meestal is dat vanwege tijdgebrek. In sommige gevallen, bijvoorbeeld bij leerlingen die extra zorg nodig hebben, vinden er meer huisbezoeken plaats.

Doel van het eerste huisbezoek is ouders informeren over de werkwijze van Het Peuter-college, ouders en het kind leren kennen, informatie over het kind en het gezin verzamelen en een vertrouwensrelatie opbouwen. Het tweede huisbezoek is gericht op het versterken van de vertrouwensrelatie, het bespreken van de ontwikkeling van het kind, het evalueren van de deelname aan de tweejarigen groep, het stimuleren van de ouderbetrokkenheid en de samenwerking met de basisschool. Het laatste huisbezoek staat vooral in het teken van evalueren en de overgang naar de basisschool.

In de meeste gevallen zijn zowel de gezinsmedewerker als de pedagogisch medewerker aanwezig bij een huisbezoek, en in sommige gevallen gaat de teammanager mee. Pedagogisch medewerkers en de gezinsmedewerker geven aan dat zij huisbezoeken belangrijk vinden, zeker bij de intake. Enerzijds om inzicht te krijgen in de thuissituatie, anderzijds omdat zij hierdoor makkelijker een vertrouwensrelatie opbouwen met de ouders en de kinderen. *“De band wordt ook veel sterker, de ouders trekken sneller naar je toe, durven meer te vragen, vinden het ook leuk om te laten zien waar ze wonen”,* aldus een pedagogisch medewerker. *“En ook kinderen vinden het leuk om dingen te laten zien”.* De gezinsmedewerker die in 2015 in dienst kwam geeft aan dat zij ook een ander soort contact heeft met de ouders bij wie zij op huisbezoek is geweest dan met de ouders bij wie de andere gezinsmedewerker op bezoek is geweest. De huisbezoeken hebben volgens haar echt meerwaarde.

Gezinsmedewerker

SHP beoogt ouders actief te ondersteunen in de opvoeding/ontwikkelingsstimulering door een op locatie aanwezige gezinsmedewerker.

Op alle locaties is er sinds oktober 2012 standaard één keer in de week een gezinsmedewerker aanwezig. Onder de gezinsmedewerkers heeft meerdere malen een wisseling plaatsgevonden, en daarnaast was er op meerdere momenten vanwege ziekte slechts één gezinsmedewerker beschikbaar voor vier locaties. Er zijn daarom periodes geweest dat

het de gezinsmedewerker niet lukte om voldoende op locatie aanwezig te zijn; of dat er te weinig tijd was voor huisbezoeken en overleg.

Themabijeenkomsten gezinsmedewerker

SHP beoogt ouders actief te ondersteunen in de opvoeding/ontwikkelingsstimulering door themabijeenkomsten voor ouders over de opvoeding/ontwikkeling van het kind, gegeven door de gezinsmedewerker.

De gezinsmedewerker organiseert sinds de start op alle locaties themabijeenkomsten, waar ouders van zowel de twee- als de driejarige peuters aanwezig zijn. De themabijeenkomsten behandelen door de ouders gekozen thema's, zoals EHBO en zindelijkheid, en duren 75 minuten. De pedagogisch medewerkers geven aan dat ouders tijdens de themabijeenkomsten van elkaar leren, en dat zij tips, adviezen en ervaringen uitwisselen.

Onderstaande tabel geeft een beeld van de opkomst bij de themabijeenkomsten van de gezinsmedewerker. De tabel laat zien dat een themabijeenkomst over alle jaren gemiddeld door twaalf ouders wordt bezocht, waarbij het gemiddelde op Het Kwetternest en De Toverdoos het laagst ligt (11), en het gemiddelde op 't Wieltje (15) het hoogst.

Tabel 6. Overzicht van de gemiddelde opkomst van ouders bij de themabijeenkomsten van de gezinsmedewerker³², per locatie, en per jaar.

	't Kasteeltje	Het Kwetternest	De Toverdoos	't Wieltje	Totaal
2014	10	10	9	17	46
2015	13	12	14	15	54
2016	15	12	10	13	50
Gemiddeld	13	11	11	15	

32 De cijfers gaan over gegevens t/m juni 2016.

De locaties beogen een zo groot mogelijke opkomst door de bijeenkomsten te organiseren op een dag en tijdstip dat past bij het schema van zoveel mogelijk ouders. Een pedagogisch medewerker geeft aan dat het ook belangrijk is om rekening te houden met feestdagen. *“Nu is het ramadan, en dan komen de ouders niet.”* Ook het thema van de bijeenkomst kan een rol spelen in de opkomst. *“Bij sommige thema’s, zoals opvoedstijlen, zitten er ineens weer twaalf ouders”*, aldus een pedagogisch medewerker.

Een van de pedagogisch medewerkers geeft aan dat ouders het soms jammer vinden dat er geen pedagogisch medewerker aanwezig is bij de themabijeenkomsten, zodat ouders vragen kunnen stellen. Op Het Kwetternest, ‘t Kasteeltje en ‘t Wieltje is dat soms wel het geval.

Themabijeenkomsten pedagogisch medewerkers

SHP beoogt ouders actief te ondersteunen in de opvoeding/ontwikkelingsstimulering door themabijeenkomsten voor ouders over de thema’s van Uk en Puk, gegeven door de pedagogisch medewerkers.

Op de meeste locaties zijn er vanaf de start themabijeenkomsten waarin de pedagogisch medewerkers ouders uitleg geven over het maandthema en over de thuisactiviteiten. Het aantal themabijeenkomsten kan verschillen per locatie. Zo gaf een van de pedagogisch medewerkers in 2015 aan de themabijeenkomsten wel eens over te slaan door tijdgebrek. *“De bijeenkomsten waren er wel, maar nu met de invaller is daar minder tijd voor. De afgelopen maanden zijn ze er niet geweest.”* Op sommige locaties lukt het wel om de themabijeenkomsten op reguliere basis te organiseren. Zo koos ‘t Kasteeltje er in het schooljaar 2015-2016 voor om de bijeenkomsten op een dinsdag te organiseren. Zo konden de pedagogisch medewerkers ouders op maandag nog herinneren aan de bijeenkomst.

Ouderparticipatie

SHP beoogt dat ouders actief participeren.

Vanaf de start van HPC is er op alle locaties geïnvesteerd in ouderparticipatie. Die participatie³³ is afhankelijk van inzet en mogelijkheden van ouders zelf, en verschilt daarom per groep, per locatie en per schooljaar. Pedagogisch medewerkers geven aan dat de participatie van ouders zorgt voor ‘quality time’, en dat er tijdens de activiteiten ruimte is voor de ondersteuning van ouders bij het stimuleren van de ontwikkeling.

Het Peutercollege tracht de ouderparticipatie (onder meer) te bevorderen middels inzetkorting. Dit is een korting op het bedrag dat ouders betalen voor Het Peutercollege. Ouders kunnen deze korting verdienen door mee te doen aan verschillende activiteiten, zoals een uitje, een ouder-kind activiteit of een thuisactiviteit. Aan iedere activiteit is een aantal punten verbonden, waarbij geldt dat ouders de inzetkorting verdienen als zij minstens drie (2-jarigen) of minstens zes (3 jarigen) punten per maand verdienen. Vanaf 1 januari 2014 hield Het Peutercollege de ouderparticipatie bij met een stempelkaart. In tabel 7 staat het aantal ouders weergegeven dat de inzetkorting heeft gehaald, per locatie en per jaar. De tabel laat zien dat voor bijna alle locaties geldt dat het grootste deel van de ouders de inzetkorting haalt. Alleen op het Kwetternest haalt de meerderheid (ongeveer zestig procent) de inzetkorting niet.

Naast het feit dat het grootste deel van de ouders op de meeste locaties de inzetkorting haalt, valt op dat ook een aanzienlijk deel van de ouders de inzetkorting niet haalt. Op ‘t Kasteeltje en op ‘t Wieltje haalde gemiddeld ongeveer een derde van de ouders de inzetkorting niet, op De Toverdoos betrof dat ongeveer veertig procent van de ouders. Dat ouders de inzetkorting niet halen wil overigens niet zeggen dat ouders (helemaal) niet participeren, of (helemaal) niet betrokken zijn. Ouders kunnen bijvoorbeeld aan (net) niet genoeg activiteiten hebben deelgenomen om te voldoen aan de eisen voor de inzetkorting, en/of kunnen naast activiteiten ook op andere manieren betrokken zijn bij Het Peutercollege, zoals tijdens haal-, breng-, en inloop-momenten.

33 Soms participeren ook broers, zussen, ooms, tantes, opa’s en oma’s.

Tabel 7. Gemiddeld aantal ouders dat de inzetkorting wel of niet behaalt³⁴, per jaar, uitgesplitst naar locatie.

	't Kasteeltje			Het Kwetternest			De Toverdoos			't Wieltje		
	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal
2014 (juni-dec)	14	15	29	10	20	30	13	12	25	17	12	29
2015 (jan-dec)	21	9	30	12	19	31	12	10	22	22	10	32
2016 (jan-mei)	20	12	32	14	18	32	17	9	26	19	13	32
Gemiddeld	18	12		12	19		14	10		19	12	

De mate waarin ouders participeren is grotendeels persoonsgebonden. Sommige ouders participeren weinig, anderen participeren vaak. Factoren die daarbij een rol spelen zijn motivatie, tijd (werk, andere kinderen) en beheersing van de Nederlandse taal. Een van de pedagogisch medewerkers geeft aan dat ze ouders die de Nederlandse taal niet goed beheersen bij activiteiten vaak probeert te koppelen aan ouders die kunnen vertalen. *“En dat werkt”*, geeft ze aan. Een andere medewerker geeft aan dat ze een Turkse stagiaire had die kon vertalen.

Uit de gesprekken met pedagogisch medewerkers blijkt dat het organiseren van té veel activiteiten ook van invloed kan zijn op de ouderparticipatie. *“Ik merk dat als we te vaak dingen doen, de participatie minder wordt”*, aldus één van hen. Wat je volgens hen moet voorkomen is dat ouders komen vanwege een gevoel van verplichting, en niet geïnteresseerd zijn tijdens de activiteit. Dat kunnen medewerkers echter niet altijd voorkomen. En uiteindelijk pakt verplichte aanwezigheid soms ook positief uit; indien ouders hierdoor ervaren hoe leuk en leerzaam het is om betrokken te zijn.

Uit de gesprekken blijkt dat pedagogisch medewerkers ook slechts tot op zekere hoogte invloed hebben op de aanwezigheid van ouders. *“We doen heel veel en ouders zijn toch niet altijd aanwezig, door allerlei omstandigheden.”* Het type uitje kan daarin ook een rol

spelen: ouders zijn niet bij ieder uitje enthousiast. Daarnaast blijkt ook dat als het belang van ouderparticipatie eenmaal de ronde doet, ouders elkaar ook onderling stimuleren. Ouders nemen soms zelfs vrij voor een uitje.

We spreken tot nu toe over ouderparticipatie, maar vooral moeders zorgen voor het behalen van de inzetkorting, geven de pedagogisch medewerkers aan. Vaders voelen zich volgens hen vaak minder op hun gemak tijdens activiteiten waar voornamelijk moeders aanwezig zijn. *“Vaders vinden het moeilijk als ze de enige man op de groep zijn, maar de wil is er misschien wel”*, aldus een pedagogisch medewerker. Daarom worden er vanaf het schooljaar 2015-2016 ook vier keer per jaar speciale activiteiten georganiseerd voor vaders, waar opa's, ooms en broers ook welkom zijn. Een voorbeeld hiervan is Het Kabouterpad.

Tabel 8 geeft een overzicht van de opkomst bij vaderactiviteiten per locatie. Het overzicht laat zien dat het gemiddelde aantal vaders dat deelneemt aan een vaderactiviteit sinds de start gestegen is, en dat de opkomst op Het Kwetternest en 't Wieltje hoog is vergeleken met de andere locaties. Uit de gesprekken met medewerkers blijkt dat kinderen echt trots zijn op hun vader en dat vaders zich door de activiteiten meer op hun gemak voelen op de groep. *“Er komen gelukkig steeds meer vaders die er eerst een beetje aan moesten wennen”*, aldus een pedagogisch medewerker. Factoren die een rol kunnen spelen bij de opkomst zijn: tijd (werk, andere kinderen) en motivatie. Ook het op tijd aankondigen van de activiteiten kan een rol spelen.

34 De cijfers gaan over gegevens t/m mei 2016.

Tabel 8. Overzicht van de opkomst bij de vaderactiviteiten, per locatie, over het schooljaar 2015-2016³⁵

	't Kasteeltje	Het Kwetternest	De Toverdoos	't Wieltje	Totaal aantal aanwezige vaders
Vaderactiviteit 1: Kabouterpad	8	15	1	17	41
Vaderactiviteit 2: Vogelvoer maken	9	12	9	15	45
Vaderactiviteit 3: Moederdag cadeautje	9	16	12	19	56
Gemiddeld aantal vaders per activiteit	9	14	7	17	

Tot slot blijkt uit de gesprekken met pedagogisch medewerkers dat zij vinden dat de inzetkorting wel relatief veel van ouders vraagt. Een van de pedagogisch medewerkers vindt de inzetkorting zelfs dwingend en controlerend, en vraagt zich af of het systeem meerwaarde heeft. Ook andere pedagogisch medewerkers geven aan dat het systeem zo zijn grenzen en beperkingen kent, bijvoorbeeld als ouders werken. De teammanager geeft aan dat zij ouders van tevoren wel op de hoogte stellen van de verwachtingen omtrent ouderparticipatie en dat zij hier ook voor tekenen.

3.4.1 Conclusie

Aan een deel van de kernonderdelen van het kernelement *Gezinsbetrokkenheid* wordt in de praktijk invulling gegeven. Op alle locaties worden er ouder-kind- en thuisactiviteiten aangeboden, en er zijn in de loop van de tijd nieuwe activiteiten en materialen ontwikkeld, zoals de ouder-kind kist en de vaderactiviteiten. Met succes, want ouders zijn enthousiast over de ouder-kind kist en bij de vaderactiviteiten zijn steeds meer vaders aanwezig. Ook vinden er themabijeenkomsten van de gezinsmedewerker plaats, welke goed bezocht worden.

Daarnaast is er op alle locaties een gezinsmedewerker aanwezig, en weten ouders waarmee ze bij de gezinsmedewerker terecht kunnen. In de praktijk lukt het echter niet altijd om drie huisbezoeken af te leggen, mede omdat er eerder en op het moment van schrijven vanwege ziekte slechts één gezinsmedewerker is voor alle vier de locaties. De huisbezoeken spelen volgens de pedagogisch medewerkers en de gezinsmedewerker wel een cruciale rol in de vertrouwensband en het contact met de ouders.

Kernonderdelen waar in de praktijk wisselend invulling aan wordt gegeven zijn de themabijeenkomsten van de pedagogisch medewerkers en de ouderparticipatie. De themabijeenkomsten vinden wisselend plaats, en ook de ouderparticipatie verschilt per ouder, en daarmee per groep, per locatie en per schooljaar. Aan de hand van de inzetkorting (een korting die ouders kunnen verdienen als zij aanwezig zijn bij uitjes en activiteiten) kunnen we zien dat het grootste deel van de ouders de inzetkorting haalt. Dit betekent dat zij aan voldoende uitjes en activiteiten hebben deelgenomen om korting te krijgen op de kosten van Het Peutercollege. In de praktijk haalt ook een aanzienlijk deel van de ouders de inzetkorting niet. Dit betekent overigens niet dat ouders (helemaal) niet participeren of (helemaal) niet betrokken zijn. Zij kunnen bijvoorbeeld aan (net) niet genoeg activiteiten hebben deelgenomen om te voldoen aan de eisen voor de inzetkorting, en/of kunnen naast activiteiten ook op andere manieren betrokken zijn bij Het Peutercollege, zoals tijdens haal-, breng-, en inloop-momenten. Factoren die een rol spelen bij ouderparticipatie zijn: motivatie, tijd (werk, andere kinderen) en beheersing van de Nederlandse taal. Aan de kant van de medewerkers speelt ook een factor mee: de mate waarin zij ouders stimuleren en actief blijven betrekken. Soms zijn er teveel bijeenkomsten of activiteiten kort op elkaar; dan neemt de deelname af.

3.5 Community vorming en pedagogisch partnerschap

Community van ouders en gezinsleden

SHP beoogt in te zetten op een community van ouders en gezinsleden (onderling).

Alle locaties zetten in op het vormen van een community van ouders en gezinsleden. In hoeverre dat lukt, verschilt per groep, per locatie en per schooljaar, en is voornamelijk

35 De cijfers zijn gebaseerd op gegevens t/m mei 2016.

afhankelijk van de groep ouders, en de mate waarin zij behoefte hebben aan het vormen van een community. Een van de pedagogisch medewerkers geeft aan dat behoefte, maar ook taal daarbij een rol speelt. *“Ouders die dezelfde taal spreken, zoeken elkaar op”*, aldus deze pedagogisch medewerker. De gezinsmedewerkers en de pedagogisch medewerkers geven aan dat zij ouders ook als groep proberen te benaderen en het uitwisselen van ervaringen proberen te bevorderen, bijvoorbeeld tijdens de themabijeenkomsten. Ook ouders zelf ondernemen actie in het vormen van een community. *“Onderling worden bijvoorbeeld ook nummers uitgewisseld en ze maken foto’s van elkaars kinderen en sturen die naar elkaar. Ze zijn betrokken bij elkaar en elkaars kinderen”*, aldus een pedagogisch medewerker. Sommige ouders hebben zelfs een onderlinge WhatsApp groep. *“Voor sommige ouders geldt dat ze echt uit een isolement komen”*, aldus een pedagogisch medewerker.

Verbinding Het Peutercollege en de wijk

SHP beoogt in zetten op het verbinden van Het Peutercollege met de wijk; er wordt gezocht naar onderlinge verbanden met ondernemers en organisaties in de wijk.

Alle locaties zetten in op het verbinden van Het Peutercollege met de wijk. In hoeverre, dat verschilt per groep, per locatie, en per schooljaar.

De meeste pedagogisch medewerkers geven aan dat er in het verbinden van Het Peutercollege met de wijk nog wel winst te behalen is. Zo blijkt uit de gesprekken dat pedagogisch medewerkers wisselend denken over de mate waarin het hen lukt om Het Peutercollege te verbinden met de wijk. Volgens hen spelen daar het aanbod in de wijk, maar ook tijd en motivatie bij de pedagogisch medewerkers en tijd en motivatie bij de ondernemers in de wijk een rol bij. Een van de pedagogisch medewerkers heeft bijvoorbeeld het idee dat de lage frequentie van uitjes te maken heeft met het aanbod in de wijk, waar volgens haar niet veel georganiseerd wordt. Een andere pedagogisch medewerker geeft aan dat dit voor haar geen belemmering is. *“We gaan dan bijvoorbeeld op zoek naar zebrapaden, bloemen, of we gaan iets met onze moestuin in de buurt doen.”* Volgens weer een andere medewerker zijn er in elke wijk van Rotterdam dingen te doen, maar is het ook een kwestie is van die te vinden, door bijvoorbeeld de sociale kaart van de wijk te

downloaden. Het vergt dus ook een bepaalde houding om te zorgen dat de mogelijkheden voor uitjes gevonden worden. Zelf sluit zij altijd aan bij een netwerkbijeenkomst in de buurt, en een stagiaire vervangt haar dan. *“Je moet er wel een klein beetje brutaal voor zijn en ik kan me voorstellen dat dat misschien een drempel is”*, aldus deze medewerker.

Verbinding ouders en de wijk

SHP beoogt in te zetten op het verbinden van ouders, gezinsleden en kinderen met de wijk.

Alle locaties zetten in op het verbinden van ouders, gezinsleden en kinderen met de wijk. Onder andere door het organiseren van uitjes naar bijvoorbeeld de bibliotheek, de huisarts, het buurthuis, het theater, de kinderboerderij en de speeltuin. Pedagogisch medewerkers geven aan dat ouders zo kunnen zien hoe leuk het is om met hun kind op pad te zijn: zij komen op plaatsen waar zij nooit eerder geweest zijn en gaan in veel gevallen met nieuwe informatie naar huis, bijvoorbeeld over een bibliotheek abonnement. *“Ouders mochten zich toen gratis inschrijven, en gaven aan dat ze daar zelf niet op waren gekomen”*, aldus een pedagogisch medewerker. Ondanks dat zijn pedagogisch medewerkers op alle locaties van mening dat het verbinden van ouders, gezinsleden en kinderen met de wijk (nog) beter kan.

Mogelijkheden tot inspraak en meedenken

SHP beoogt dat er voor ouders mogelijkheden zijn voor inspraak en meedenken over Het Peutercollege.

Op alle locaties zijn er mogelijkheden voor inspraak en meedenken over Het Peutercollege. Op de locaties heerst veelal een open sfeer waarin ouders zich vrij voelen om ideeën te delen. Uit de gesprekken met pedagogisch medewerkers blijkt dat ouders vooral op informele wijze mee willen denken over Het Peutercollege en hun ideeën het liefst delen tijdens contactmomenten, zoals huisbezoeken, oudergesprekken, breng- of haal momenten of themabijeenkomsten. Op 't Wieltje en 't Kasteeltje is een ideeënbus geplaatst, maar ook daar delen ouders hun ideeën uiteindelijk liever mondeling op informele momenten. *“Ouders komen wel met ideeën als ze die hebben”*, aldus een

pedagogisch medewerker. Zo waren er ouders die na de workshop van de diëtiste naar de pedagogisch medewerkers toe kwamen en voorstelden om siroop te gaan drinken in plaats van pakjes. *“Het is mooi dat ouders zoveel mogelijk betrokken worden en dat ze ook mee kunnen denken”*, aldus een pedagogisch medewerker.

Inventarisatie onder ouders

SHP beoogt dat er onder ouders een inventarisatie plaatsvindt van wensen over de extra thema's voor de themabijeenkomsten.

Op alle locaties wordt er ieder schooljaar geïnventariseerd welke thema's ouders willen bespreken tijdens de themabijeenkomsten van de gezinsmedewerker. Ouders kunnen aan het begin van ieder schooljaar thema's kiezen uit een lijst met thema's, waaronder taalontwikkeling bij peuters, tweetalig opvoeden, op tijd naar bed en zindelijkheid. De gezinsmedewerker geeft aan dat zij ouders bij alle themabijeenkomsten wil betrekken, ook als een bijeenkomst gaat over zindelijkheid, en kinderen al zindelijk zijn. Die ouders kunnen andere ouders namelijk waardevolle tips en adviezen geven.

Mogelijkheden voor uitwisseling over de opvoeding

SHP beoogt dat er mogelijkheden worden gecreëerd voor uitwisseling tussen ouders en Het Peutercollege over de opvoeding.

Op alle locaties zijn er vanaf de start mogelijkheden voor uitwisseling over de opvoeding; tijdens huisbezoeken, tijdens oudergesprekken, tijdens breng- en haal momenten. *“Gesprekken komen vaak tussendoor”*, geeft een pedagogisch medewerker aan. *“We hebben er bewust voor gekozen om de inloop een half uur te laten duren zodat we met de ouders kunnen praten. We kunnen dan laten zien wat hun kind allemaal doet en of ze dat thuis ook doen. We stellen dan ook bewust vragen aan de ouders.”* De teammanager van SHP geeft aan dat er ook tijdens de themabijeenkomsten van de gezinsmedewerker mogelijkheden zijn voor uitwisseling over de opvoeding, bijvoorbeeld door te vragen of andere ouders het aangekaarte probleem over de opvoeding herkennen, en hoe zij het aanpakken. Als ouders behoefte hebben aan een apart gesprek, dan maakt de pedagogisch medewerker of de gezinsmedewerker daar tijd voor. *“Bijvoorbeeld als het gaat over de opvoeding of als er veel te bespreken is”*, aldus een pedagogisch medewerker. Waar

nodig verwijzen zij ouders door naar aan andere partij, maar dat gebeurt volgens pedagogisch medewerkers zelden.

3.5.1 Conclusie

Aan alle kernonderdelen van het kernelement & pedagogisch partnerschap wordt in de praktijk invulling gegeven. De mate waarin en de manier waarop verschilt. Soms tussen locaties, soms tussen medewerkers. Er zijn in principe mogelijkheden voor ouders om mee te denken over bijvoorbeeld de themabijeenkomsten, en om hun inbreng op andere momenten te geven. Formele structuren zijn er nog minder, maar sluiten volgens de pedagogisch medewerkers ook minder aan bij de behoeften van ouders. Ouders denken volgens pedagogisch medewerkers het liefst op informele wijze mee over Het Peutercollege, bijvoorbeeld tijdens contactmomenten, huisbezoeken, oudergesprekken, breng- of haal momenten of themabijeenkomsten.

Uit de gesprekken met pedagogisch medewerkers blijkt dat er op de meeste kernonderdelen van dit kernelement nog wel verbetering mogelijk is. Vooral als het gaat om de verbinding tussen Het Peutercollege en de wijk, en de verbinding tussen ouders en de wijk. Pedagogisch medewerkers en de gezinsmedewerker zijn daarin voor een deel afhankelijk van de ouders en van de mogelijkheden in de wijk, maar voor een deel ook van hun eigen capaciteiten en durf om die verbindingen te leggen. Het vormen van een community van ouders en gezinsleden is grotendeels afhankelijk van de ouders, en kan verschillen per groep en per jaar.

4 Conclusie en geleerde lessen

De gemeente Rotterdam investeerde de afgelopen jaren veel in vroeg- en voorschoolse educatie (VVE). Vanaf 2000 ontwikkelde Rotterdam voorscholen en vanaf 2011 kent Rotterdam de zogenaamde Groepen Nul.

Sinds 2012 kent Rotterdam ook Het Peutercollege; opgezet door Stichting Het Peutercollege (SHP) en sinds de start gefinancierd door Stichting De Verre Bergen en de Bernard van Leer Foundation. Het Peutercollege onderscheidt zich van andere vormen van VVE door onder andere de horizontale groepen en de intensiteit van het programma. Het Peutercollege biedt voor 2-jarigen 5 dagdelen en voor 3-jarigen 9 dagdelen per week een programma aan, waardoor meer stof kan worden herhaald. Ook is Het Peutercollege open tijdens de schoolvakanties.

Het belangrijkste doel van Het Peutercollege is het stimuleren van de brede ontwikkeling³⁶ van peuters die tot de doelgroep behoren. Het achterliggende doel (het finale doel) is dat doelgroepkinderen met een minder cognitieve en talige achterstand aan de basisschool beginnen en eenmaal op de basisschool tot betere prestaties komen. Om dat doel te bereiken is Het Peutercollege opgezet vanuit een aantal principes, die hun weerslag vinden in de kernelementen van de aanpak. Door de combinatie van deze kernelementen beoogt Het Peutercollege de doelen te bereiken.

Deze rapportage gaat over de uitvoering van de kernelementen in de eerste vier jaar van Het Peutercollege, en heeft als doel: inzicht krijgen in de feitelijke uitvoering in de praktijk, in de ervaringen ermee en in de randvoorwaarden. De (kwaliteit van die) uitvoering kan namelijk van invloed zijn op de effecten (De la Rie et al., 2016). Daarnaast kan de feitelijke uitvoering ons inzicht geven in wat belangrijk is voor toekomstige

uitvoering (elders). Per 2017 heeft Het Peutercollege op een nieuwe locatie een herstart gemaakt.

De centrale vraag in dit onderzoek luidde:

In hoeverre lukt om in de praktijk invulling te geven aan de kernelementen (en onderdelen daarvan) van Het Peutercollege, wat zijn de ervaringen daar mee, en wat is er nodig voor goede uitvoering?

Om antwoord te kunnen geven op deze onderzoeksvraag zijn gesprekken gevoerd met betrokkenen en is kwantitatieve data uit de registratiesystemen van SHP en data die voorhanden was op de verschillende locaties verzameld en geanalyseerd. Hieronder staan de belangrijkste conclusies beschreven. Allereerst gaan we in op de vraag in hoeverre het lukt om in de praktijk invulling te geven aan de kernelementen van Het Peutercollege en waar dit van afhankelijk is. Daarna geven we enkele lessen voor de toekomst weer.

4.1 Uitvoering zoals bedoeld?

De uitvoering van Het Peutercollege was sinds de start in ontwikkeling. De mate waarin het lukt het programma, de kernelementen en onderdelen daarvan uit te voeren zoals bedoeld blijkt afhankelijk van een aantal factoren.

Tijd

Een eerste factor is tijd. Naarmate de tijd vorderde, is het concept steeds meer neergezet zoals bedoeld. Dit is ook bekend uit ander implementatieonderzoek in de VVE; het kost een paar jaar om een concept goed neer te zetten. Een aantal aspecten was al vanaf het begin aanwezig en in de basis uitgewerkt. Allemaal waren dit belangrijke elementen die HPC definiëren. Een evidence based basisprogramma (Uk en Puk); horizontale groepen; een hbo-er op de groep (3-jarigen); vaste dagdelen (ochtenden voor 2-jarigen,

³⁶ Het gaat zowel om de sociaal-emotionele ontwikkeling, als om de motorisch-zintuiglijke ontwikkeling, de cognitieve ontwikkeling, de spraak- en taalontwikkeling en de creatief-muzische ontwikkeling.

in plaats van afwisselend ochtenden en middagen); een aanbod van 5 dagdelen voor 2-jarigen en een aanbod van 9 dagdelen voor 3-jarigen; vakantie-openstelling; een teamleider voor het programma op de locaties; een gezinsmedewerker; levensecht leren in de wijk; en het stimuleren van betrokkenheid van ouders via deelname aan uitjes en activiteiten. Deels kregen elementen in de loop van de tijd wel meer structurele of meer intensieve invulling; bijvoorbeeld: het personeel werd stabiel en raakte getraind in Uk en Puk en de plus activiteiten. Daarnaast kwam er in de loop van de tijd aandacht voor het op een andere manier motiveren van ouders om actief te participeren en kinderen vaker te brengen (ook in de vakanties), en werden er een vakantiekit, thuisactiviteiten en een ouder-kindkit ontwikkeld. Ook kwamen er nieuwe activiteiten voor vaders en werden de uitjes frequenter, en daarmee ook de link met de wijk. Er is dus het nodige aan doorontwikkeling gedaan, waardoor het concept steeds beter neergezet kon worden.

Personeel

Een tweede factor is personeel. In de loop van de tijd kwam er meer vast personeel en meer in het programma getraind en ervaren personeel. Er werd geïnvesteerd in meer uren voor de gezinsmedewerker, waarmee ook de huisbezoeken en extra bijeenkomsten beter invulling konden krijgen. Dit lukte niet gedurende de gehele onderzoeksperiode; de gezinsmedewerker was bijvoorbeeld gedurende sommige periodes minder inzetbaar. De teamleider en gezinsmedewerker werkten samen aan een nadere invulling van de huisbezoeken; deze hadden een functie in het goed afstemmen met ouders en in het ondersteunen van de opvoedsituatie door advies en eventuele doorverwijzing waar nodig.

Een factor die in de praktijk het succes van Het Peutercollege heeft bepaald vormde het enthousiasme van het personeel. De pedagogisch medewerkers die wij spraken geloofden over het algemeen sterk in het concept van Het Peutercollege en werkten er met enthousiasme aan. Ze zien veranderingen bij de kinderen; ervaren dat de grote intensiteit, herhaling die je erdoor kunt aanbieden en het levensecht leren werkzaam zijn; peuters leren erdoor en gaan vooruit op de ontwikkelgebieden waar Het Peutercollege aan werkt. De vakantie-openstelling is ervaren als een belangrijke manier om terugval in vakanties te voorkomen.

Samenwerking

Een derde factor is samenwerking. Om goed invulling te kunnen geven aan het concept van het Peutercollege is samenwerking met partnerorganisaties belangrijk. Deze samenwerking was soms ingewikkeld. Het Peutercollege werkte op locaties die voor de start al als peuterspeelzaal fungeerden. Het personeel was al in dienst van een organisatie die de peuteropvang uitvoerde; er kwam een extra leidinggevende bij, de aanpak was nieuw en van het personeel werden nieuwe zaken verwacht. Zij moesten op sommige punten worden bijgeschoold en 'meegenomen' in het concept. Daarnaast bleken medewerkers (of teams) onderling te verschillen in de mate waarin zij in staat waren uitjes en samenwerking met de wijk te realiseren. Op sommige locaties waren pedagogisch medewerkers meer huiverig de wijk in te gaan of hadden zij minder ideeën over hoe samenwerking met de wijk vorm te geven; op die locaties waren er dan ook minder uitjes. Ook verschilden medewerkers van elkaar in de mate waarin zij ouders tot actieve participatie wisten te stimuleren.

Sommige elementen die vragen om samenwerking zijn minder goed uit de verf gekomen, of waren niet op alle locaties even goed. Het gaat om warme overdracht, het realiseren van een doorlopende leerlijn, en het realiseren van gezamenlijke activiteiten met kleuters. Dat had te maken met de samenwerking met de school; deze verliep niet altijd optimaal. Soms waren er bij de school andere prioriteiten en kreeg de samenwerking minder aandacht. Of de school koos voor een ander VVE-programma (of een ander kind-volgsysteem). Dit was overigens niet erg volgens medewerkers; Uk en Puk past bij verschillende programma's die in het kleuteronderwijs werden gebruikt. Zeker in de beginfase waren er soms ook andere visies tussen de partners (school en Het Peutercollege) over wat precies te bereiken met het concept (Distelbrink & Pels, 2013). De samenwerking die er wel was leidde niet altijd tot een doorstroom van peuters van VVE naar het basisonderwijs; deels kozen ouders voor andere scholen, deels was er geen doorstroom mogelijk omdat twee scholen aan het eind van de onderzoeksperiode hun deuren sloten.

Ouders

Een vierde factor die maakt of Het Peutercollege kan worden uitgevoerd zoals bedoeld zijn de ouders. Het Peutercollege kent als belangrijk element het samen met ouders werken aan de ontwikkeling van peuters. In de praktijk bleek het niet altijd mogelijk alle ouders te motiveren of te betrekken. Of dit lukte hing deels af van inspanningen van de medewerkers om ouders er steeds opnieuw actief bij te betrekken (deze inspanningen verschilden per locatie). Maar voor een belangrijk deel lag de mate van participatie van ouders ook buiten de invloed van de medewerkers. Zo konden sommige ouders niet deelnemen vanwege werk of andere verplichtingen.

Via inzetkortingen is gewerkt aan het motiveren van ouders met een financiële prikkel. Dit werkte deels. Een andere manier om participatie te motiveren was het expliciet inzetten op betrokkenheid van *andere gezinsleden* naast de moeder. Door vaderactiviteiten, en het uitnodigen van broers, zussen, tantes, ooms, opa's en oma's. Dit heeft ook deels meer betrokkenheid opgeleverd. Een leerpunt is dat er soms te veel activiteiten waren of verschillende vormen van inzet tegelijk werden gevraagd. Dat maakte soms dat participatie terugliep. Medewerkers observeren dat ouders wel veel leren als zij participeren; door te zien hoe medewerkers op de groep met kinderen omgaan, komen zij op ideeën hoe hen thuis (anders) te benaderen of ondersteunen.

Ouders vormen ook een belangrijke factor die bepaalt hoe intensief kinderen werden blootgesteld aan Het Peutercollege. Veel kinderen waren weleens afwezig. In vakanties was de opkomst zeker in het begin (verschillend per locatie) laag. Hiervoor werd een aanpak ontwikkeld, waarbij een realistisch doel werd gesteld. Er werd niet langer verwacht dat alle kinderen op alle vakantiedagen aanwezig zouden zijn; een bepaald percentage aanwezigheid werd wel verwacht. Dit werd ook duidelijk naar ouders gecommuniceerd. Uit onderzoek onder ouders van Het Peutercollege zelf (interne rapportage naar SDVB; op te vragen bij de onderzoekers) bleek dat ouders in overgrote meerderheid overigens wel heel duidelijk achter het concept van Het Peutercollege staan: de intensiteit spreekt hen aan; ze kiezen daar bewust voor. Maar in de vakantie vinden ze het ook belangrijk tijd met het gezin als geheel door te brengen.

Het Peutercollege heeft zichzelf bij de start als doel gesteld partnerschap met ouders op te bouwen; en de ouders als community te versterken. Deze doelen zijn deels tot uitvoering gekomen en behoeven nog verdere doorontwikkeling, willen ze volledig tot hun recht komen. Dit heeft te maken met beleidsontwikkeling; maar ook met behoeften van ouders zelf, zoals ze tot nu toe bij Het Peutercollege worden ervaren. Bijvoorbeeld: er is de ervaring dat er aan structureel meedenken op formele wijze minder behoefte is. Liever geven ouders zo nu en dan ideeën over wat zij willen. Of er daadwerkelijk een community wordt gevormd tussen ouders blijkt afhankelijk van de groep; Het Peutercollege kan dit niet geheel regisseren en doet dit ook niet. Overigens zijn de meeste ouders volgens medewerkers – en ook blijktens het ouderonderzoek – in hoofdlijnen heel tevreden over de aanpak en opzet van Het Peutercollege.

Groepssamenstelling

Een laatste factor, niet als kernelement benoemd, maar wel van invloed op de te bereiken effecten, is de groepssamenstelling. In de loop van de tijd is de gewenste groepssamenstelling van Het Peutercollege veranderd. Dit had ook te maken met doorontwikkeling van inzichten bij de financiers. Het doel van SHPC is de stap naar school voor peuters met een taal- of ontwikkelingsachterstand te verkleinen. In de loop der jaren kwam daarbij meer de nadruk te liggen op taalachterstand. Het Peutercollege is er in principe vooral voor ouders met weinig opleiding; pas in de loop van de tijd werden de toegangseisen nader omschreven en kon daar actiever op worden geworven. De school en welke populatie die binnen wilde halen was daarbij overigens ook een factor van betekenis. De visie van de ontwikkelaars van Het Peutercollege zelf blijft dat kinderen juist veel kunnen leren van variatie; zich optrekken aan kinderen die meer kunnen dan zichzelf, en dat daarom enige variatie in achtergronden van peuters die instromen belangrijk blijft. Overigens laat het onderzoek in 2013 zien dat, ook toen al, het gros van de peuters – mede door de locatie – een niet-westerse achtergrond heeft. Opleidingsniveau varieert tussen ouders (Distelbrink & Pels, 2013).

4.2 Lessen voor de toekomst

In de vorige paragraaf werd beschreven hoe er in de praktijk invulling wordt gegeven aan de kernelementen van Het Peutercollege. Een paar jaar na de opstart is het concept goed uitgewerkt in de praktijk. Medewerkers en ouders zijn enthousiast en zien een duidelijke verbetering bij kinderen. Het effectonderzoek dat moet aantonen of deze verbeteringen groter zijn dan bij andere vormen van VVE loopt nog.

Aan het eind van de onderzoeksperiode was de continuïteit van Het Peutercollege op twee locaties in gevaar door het sluiten van twee scholen. Later bleek dat ook op de andere locaties verdere samenwerking met de scholen niet mogelijk was. In de zomer van 2017 is Het Peutercollege daarom op een nieuwe locatie van start gegaan. We bespreken welke lessen het onderzoek oplevert voor het goed neerzetten van het concept.

Dit onderzoek leert dat:

- Een goede samenwerking met partners van belang is: vooral goede afspraken over rollen, taakverdeling, verwachtingen, werving van ouders (alleen doelgroep Het Peutercollege op de voorschool? Wat betekent dat voor de instroom in de school? Evt. herziening van de doelgroep in dat verband? Een meer gemêleerde samenstelling?) en een gedeelde visie op de aanpak van Het Peutercollege, ook wat die van de school vraagt. Zeker voor het realiseren van de doorlopende leer- en zorglijn.

Bij het uitkiezen van eventuele nieuwe toekomstige partners zijn dit belangrijke aandachtspunten. Het Peutercollege heeft de afgelopen jaren gepioneerd, in een constructie die soms nadelen had (bijv. Het Peutercollege was zelf niet de peuterspeelzaalhouder; medewerkers die door de teamleider van Het Peutercollege werden aangestuurd waren bij de peuterspeelzaalhouder in dienst; twee scholen bleken aan het eind van de periode van onderzoek hun deuren te sluiten, waardoor Het Peutercollege daar niet verder kon; bij de andere scholen werd uiteindelijk ook gekozen voor een andere samenwerkingspartner, waardoor ook daar Het Peutercollege niet voortgezet kon worden)

- Informatievoorziening aan ouders over de visie achter Het Peutercollege, over de tijd die dit van ouders en peuters vraagt, en over de verwachte opbrengsten van belang is. Op termijn ook het betrekken van ouders bij visievorming/

toekomstig beleid; wellicht ook het inschakelen van ouders als ambassadeurs voor nieuw te werven ouders.

Vergeleken met andere vormen van VVE wordt er bij Het Peutercollege veel van ouders verwacht; zowel als het gaat om participatie, als om aanwezigheid van peuters tijdens de extra dagdelen en vakanties. Ondanks dat ouders hier van tevoren over geïnformeerd worden, en hiervoor tekenen, lukt het in de praktijk niet altijd om die belofte waar te maken. Daarbij wisselt de groep ouders per jaar, wat betekent dat ook de kennis over Het Peutercollege, en de mogelijkheden en motivatie voor bijvoorbeeld ouderparticipatie per jaar wisselen. Niettemin is het van belang ouders goed te informeren.

- Het concept Het Peutercollege valt of staat met goed getrainde medewerkers en een goede gezinsmedewerker.

Het onderzoek laat zien dat er veel aandacht is voor professionaliteit en kwaliteit, al was dit de afgelopen jaren op onderdelen nog in ontwikkeling. Aandacht voor werving van kwalitatief goed personeel die de visie van het Peutercollege kan onderschrijven en uitdragen is belangrijk, evenals goede scholing van deze medewerkers in het concept.

- Voor vestiging van nieuwe locaties van Het Peutercollege het van belang is of er voorzieningen in de wijk zijn waarmee aan de functie communityvorming invulling kan worden gegeven. Het betrekken van ondernemers of voorzieningen in de wijk op voorhand kan de inbedding verstevigen.

Het onderzoek laat evenwel zien dat er overal wel iets mogelijk is. Voor de realisatie van de verbinding met de wijk is vooral nodig dat medewerkers de sociale kaart van de buurt kennen en proactief durven zijn (en hier als nodig op getraind worden).

Bijlage 1 Gedetailleerde uitwerking kernelementen

Kernelementen
1. De basis: evidence based aanbod + doorlopende leerlijn.
1.1 Er wordt gebruik gemaakt van een evidence based programma (EBP).
1.2 Doorlopende leerlijn met het basisonderwijs.
- Op Het Peutercollege wordt gebruik gemaakt van hetzelfde evidence based programma als op de basisschool waaraan Het Peutercollege verbonden is. - Op Het Peutercollege wordt gewerkt met dezelfde thema's als op de basisschool waaraan HPC verbonden is. - Voor alle peuters vindt er een warme (mondelinge) overdracht plaats. - Voor peuters die extra zorg nodig hebben is er sprake van een doorlopende zorglijn. - Er wordt gebruik gemaakt van een kindvolgsysteem. - Er wordt gebruik gemaakt van hetzelfde kindvolgsysteem als op de basisschool waaraan HPC verbonden is. - Peuters maken alvast kennis met kleutergroepen door samen buiten te spelen. - Peuters maken alvast kennis met kleutergroepen door gezamenlijke activiteiten. - Peuters stromen door naar de basisschool waaraan Het Peutercollege verbonden is.
2. Kwaliteit & professionaliteit
2.1 Op iedere groep 2-jarige zijn 3 mbo-ers aanwezig.
2.2 Op iedere groep 3-jarigen is 1 hbo-er en 1 mbo-er aanwezig.
2.3 Pedagogisch medewerkers zijn getraind in de omgang met peuters en het programma Uk&Puk.
2.4 Er is sprake van horizontale groepen, wat het mogelijk maakt om op leeftijd afgestemde activiteiten aan te bieden (maatwerk).
2.5 Er wordt opbrengstgericht gewerkt, door: - Te werken met groepsplannen voor verschillende ontwikkelingsgebieden. - Per ontwikkelingsgebied te werken in kleine groepjes op verschillende niveaus (basis, intensief, verdiept).
2.6 Er is aandacht voor zelfredzaamheid.
2.7 Er is een ochtendprogramma voor de 2-jarigen (ipv afwisselend ochtend/middag).

2.8 Er is een teammanager aanwezig die de pedagogisch medewerkers van dichtbij begeleidt en ondersteunt bij de invulling en uitvoering van de plus- elementen.
2.9 Er zijn mogelijkheden voor kinderen tot levensecht/contextueel leren, door uitjes in de wijk of iemand uit de wijk op locatie (workshops).
3. Intensiteit
3.1 De 2-jarigen zijn 5 dagdelen aanwezig, de 3-jarigen zijn 9 dagdelen aanwezig.
3.2 Door de extra dagdelen (5 of 9) focus op wennen aan het schoolritme.
3.3 Door de extra dagdelen (5 of 9) is er (meer) ruimte voor herhaling en verdieping.
3.4 Voor de 3-jarigen is er het plus aanbod: bij ieder thema (van Uk & Puk) zijn er extra activiteiten op 4 van de 5 volgende domeinen: verkeer, kunst & cultuur, natuur, wetenschap & techniek, muziek & dans.
3.5 Schoolvakanties - Het Peutercollege is open tijdens schoolvakanties. - Peuters komen tijdens schoolvakanties naar Het Peutercollege. - Voor peuters die tijdens de schoolvakanties komen is er ruimte voor herhaling en verdieping/ extra aanbod (de vakantiekit) - Doordat peuters tijdens de schoolvakanties naar Het Peutercollege gaan wordt terugval en/of stilstand voorkomen.
4. Gezinsbetrokkenheid (intensief inzetten op thuiscomponent)
4.1 Ouders worden gestimuleerd en aangespoord om aan ontwikkelingsstimulering te werken door: - Ouders mee te laten doen aan ouder-kind activiteiten en huiswerkopdrachten (thuisactiviteiten) (vanuit Uk & Puk methode) mee naar huis te geven om met hun kinderen aan te werken (2-jarigen) (thuisactiviteit). - Ouders mee te laten doen aan zelf ontwikkelde ouder-kind activiteiten en huiswerkopdrachten (thuisactiviteiten) mee naar huis te geven om met hun kinderen aan te werken (3-jarigen). - De ouder-kind kist aan ouders mee te geven.

4.2 Ouders worden actief ondersteund in de opvoeding/ontwikkelingsstimulering door:

- Huisbezoeken.
- Een op locatie aanwezige gezinsmedewerker.
- Ouder/themabijeenkomsten voor ouders over de opvoeding/ontwikkeling van het kind, gegeven door de gezinsmedewerker.
- Ouder/themabijeenkomsten voor ouders over de thema's van uk & puk, gegeven door de leidsters.

4.3 Er wordt ingezet op het versterken van de opvoeding en kennis over ontwikkeling door de gezinsmedewerker en participatie op de groep.

4.4 Ouderparticipatie door:

- Helpen bij lunch of fruitmoment
- Ouder/themabijeenkomst gezinsmedewerker (over extra thema's).
- Ouder/themabijeenkomst leidster (over thema's Uk&Puk).
- Helpen op de groep.
- Helpen bij een uitstapje.
- Thuisactiviteit.
- Aanwezig bij afsluiting thema.
- Vaderactiviteiten.

5. Community vorming en pedagogisch partnerschap

5.1 Community vorming. Er wordt ingezet op:

- Het vormen van een community van ouders en gezinsleden (onderling)
- Het verbinden van Het Peutercollege met de wijk; er wordt gezocht naar verbanden met ondernemers en organisaties in de wijk.
- Het verbinden van ouders, gezinsleden en kinderen met de wijk

5.2 Pedagogisch partnerschap

- Voor ouders zijn er mogelijkheden voor inspraak en meedenken over HPC (medezeggenschap, per locatie.
- Onder ouders vindt een inventarisatie van wensen over de extra thema's voor de ouder/themabijeenkomsten plaats.
- Er worden mogelijkheden gecreëerd voor uitwisseling tussen ouders en Het Peutercollege over de opvoeding.

Distelbrink, M. & Pels, T. (2013). *De opstart van het Peutercollege. Een procesevaluatie*. Rotterdam/Utrecht: Stichting de Verre Bergen/Verwey-Jonker Instituut.

Ketner, S., Pels, T., Gilsing, R., Steketee, M. (2012). *Peutercollege: verrijkte voorschool in Rotterdam Literatuurstudie naar (voorwaarden voor) effectiviteit van voorschools aanbod*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Knoche, L. L., Sheridan, S. M., Edwards, C. P. & Osborn, A. Q. (2010) *Implementation of a relationship- based school readiness intervention: a multidimensional approach to fidelity measurement for early childhood*, Early Childhood Research Quarterly, 25(3), 299–313.

De la Rie, S., Steensel, R.C.M. van & Gelderen, A.J.S. van (2016). *Implementation quality of family literacy programmes: a review of literature*.

Veen, A., Daalen, M. van, Roeleveld, J. & De Jonge, N (2007). *Voor- en Vroegschoolse Educatie in Rotterdam. De implementatie van Kaleidoscoop, Piramide, Basisgoed en Ko-totaal in de voorscholen*. SCO-Kohnstamm Instituut van de Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen, Universiteit van Amsterdam.

Colofon

Opdrachtgever	Stichting de Verre Bergen en de Bernard van Leer Foundation
Auteurs	A. Jansma, MSc S. Derks, MSc Dr. M. Distelbrink
Met medewerking van	Dr. R. Gilsing
Omslag	Ontwerppartners, Breda
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht T (030) 230 07 99 E secr@verwey-jonker.nl I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload worden via onze website:
<http://www.verwey-jonker.nl>.

ISBN 978-90-5830-864-1

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2018.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.

Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

VERWEY-JONKER INSTITUUT

Kromme Nieuwegracht 6
3512 HG Utrecht

T 030 230 07 99

E secr@verwey-jonker.nl

I www.verwey-jonker.nl